

Upotreba tradicionalnih pravnih argumenata za opravdanje tumačenja i primjene članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava

Žagar, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:269156>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za teoriju prava

Ana Žagar

**UPOTREBA TRADICIONALNIH PRAVNIH ARGUMENATA
ZA OPRAVDANJE TUMAČENJA I PRIMJENE ČLANKA 8.
EUROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA
I TEMELJNIH SLOBODA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA
LJUDSKA PRAVA**

Diplomski rad

Zagreb, travnja 2023.

**REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Student:

Ana Žagar

Naslov diplomskog rada:

**UPOTREBA TRADICIONALNIH PRAVNIH ARGUMENATA
ZA OPRAVDANJE TUMAČENJA I PRIMJENE ČLANKA 8.
EUROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA
I TEMELJNIH SLOBODA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA
LJUDSKA PRAVA**

Kolegij:

TEORIJA PRAVA

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Luka Burazin

Zagreb, travnja 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Ana Žagar (0066288414), pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ana Žagar, v.r.

SAŽETAK

Ovaj rad tumačenje Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od strane Europskog suda za ljudska prava prikazuje posve različito od sve proučene literature. Umjesto izdvajanja u praksi Suda razvijenih specifičnih tumačenjskih doktrina, pokazuje se da Sud koristi i tradicionalne tumačenjske argumente, kako ih je popisao Giovanni Tarello. Dokazivanjem da Sud u tumačenju i primjeni Konvencije rabi argumente s dugom povijesti upotrebe, a koje rabe i domaći sudovi prilikom tumačenja i primjene nacionalnih propisa, želi se obeshrabriti ideje o proizvoljnosti tumačenja Suda u Strasbourgu i poboljšati njihovo razumijevanje na nacionalnoj razini. Metoda rada je kvalitativna analiza sadržaja, a presude su odabrane kombinacijom namjernog i slučajnog uzorkovanja.

Ključne riječi: Europski sud za ljudska prava, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, tumačenjske doktrine, tumačenjski argumenti, kvalitativna analiza sadržaja.

ABSTRACT

This paper presents the interpretation of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms by the European Court of Human Rights, in a manner that is different from all of the studied literature. Instead of distinguishing the specific interpretation doctrines developed through the Court's case law, it proves that the Court also uses traditional interpretation arguments, as listed by Giovanni Tarello. By proving that the Court, in its interpretation and application of the Convention's provisions, uses arguments with a long history of use, the same ones used by domestic courts when interpreting and applying national legislation, this paper aims to discourage claims about the arbitrariness of those interpretations and to improve their understanding at the national level. The method applied is qualitative content analysis, and the judgments were selected by a combination of purposive and true random sampling.

Keywords: *The European Court of Human Rights, The European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, Doctrines of Interpretation, Arguments of Interpretation, Qualitative Content Analysis.*

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Tumačenjski argumenti prema G. Tarellu.....	4
2.1. Argument <i>a contrario</i>	5
2.2. Argument <i>a simili ad simile</i> (argument analogije)	6
2.3. Argument <i>a fortiori</i>	7
2.4. Argument potpunosti pravnog uređenja	8
2.5. Argument dosljednosti pravnog uređenja.....	9
2.6. Psihološki argument (obraćanje volji konkretnog zakonodavca)	9
2.7. Povijesni argument (pretpostavka kontinuiteta, pretpostavka o konzervativnom zakonodavcu).....	10
2.8. Apagogički argument (<i>ab absurdo, reductio ad absurdum</i> , pretpostavka o razumnom zakonodavcu).....	11
2.9. Teleološki argument (pretpostavka o ciljevima vođenom zakonodavcu, ciljni argument)	11
2.10. Argument ekonomičnosti (pretpostavka o nezalijosnom (neredundantnom) zakonodavcu).....	12
2.11. Argument autoriteta (<i>ab exemplo</i>).....	12
2.12. Sustavni argument (pretpostavka o uređenom pravu)	13
2.12.1. Topografski argument (argument <i>sedes materiae</i>)	14
2.12.2. Argument terminološke ustaljenosti	14
2.12.3. Sustavno-pojmovni (dogmatski) argument	14
2.13. Naturalistički argument (argument prirode stvari, pretpostavka nemoćnog zakonodavca)	15
2.14. Argument pravičnosti	15
2.15. Argument koji polazi od općih načela (<i>analogia iuris</i>).....	15

3. Upotreba izloženih argumenata u praksi Europskog suda za ljudska prava	16
3.1. Tablični prikaz upotreba argumenata	17
3.2. Upotreba argumenta <i>a contrario</i>	18
3.3. Upotreba argumenta <i>a simili ad simile</i>	21
3.4. Upotreba argumenta <i>a fortiori</i>	22
3.5. Upotreba argumenta potpunosti pravnog uređenja	23
3.6. Upotreba argumenta dosljednosti pravnog uređenja	24
3.7. Upotreba psihološkog argumenta	24
3.8. Upotreba povijesnog argumenta	25
3.9. Upotreba apagogičkog argumenta	25
3.10. Upotreba teleološkog argumenta	26
3.11. Upotreba argumenta ekonomičnosti	27
3.12. Upotreba argumenta autoriteta	28
3.13. Upotreba sustavnog argumenta	31
3.14. Upotreba naturalističkog argumenta	32
3.15. Upotreba argumenta pravičnosti	33
3.16. Upotreba argumenta koji polazi od općih načela	34
4. Zaključak	35
5. Popis literature	36
5.1. Knjige	36
5.2. Članci	36
5.3. Mrežni izvori	37
5.4. Zakonodavstvo	37
5.5. Presude	37

1. Uvod

Prema članku 32. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda,¹ Europski sud za ljudska prava² predstavlja tijelo nadležno za njezino tumačenje. Nužnost obavljanja i kreativnosti u obavljanju ove zadaće Suda u Strasbourgu potvrđuje činjenica da je za primjenu pravne norme³ potrebno prethodno protumačiti pravnu odredbu,⁴ da sama Konvencija ne daje nikakve upute za svoje tumačenje, ali i da je riječ o dokumentu starom više od 70 godina, koji nije mogao predvidjeti potrebe zaštite ljudskih prava u kontekstu današnjih prilika.

Važnost tumačenjske djelatnosti Suda jest uvelike prepoznata u literaturi, u kojoj se ona opisuje kroz u praksi Suda razvijene tumačenjske doktrine. U svojoj proučenoj literaturi, riječ je o izdvajanju (više ili manje) istih tumačenjskih alata koje Sud upotrebljava, a koje na ovom mjestu valja nabrojati: tumačenje u skladu s Bečkom konvencijom '69.,⁵ doktrina autonomnog značenja,⁶ živućeg instrumenta,⁷ europskog konsenzusa,⁸ sagledavanja pripremljenih radova,⁹

¹ (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17); u daljnjem tekstu: Konvencija.

² Europski sud za ljudska prava je međunarodni sud ustrojen 1959. godine, sa sjedištem u Strasbourgu, a čija je zadaća osigurati da države poštuju prava i jamstva zajamčena Konvencijom (izvor: <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/186>); u daljnjem tekstu: Sud.

³ Na umu prvenstveno valja imati razliku između pravne odredbe i pravne norme. Pravna je odredba iskaz od jedne ili više rečenica, dok je pravna norma njegovo značenje, smisao, rezultat tumačenja pravne odredbe. [iz Harašić, Ž., *Dometi sistematskog tumačenja u pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 46 (2), 2009., 315-335, str. 320. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/38207> (20.10.2022.)].

⁴ Tomić, I., *Tumačenje, pravne praznine i načelo zakonitosti*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 28, 2020., 106-128, str. 106. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/250161> (20.10.2022.).

⁵ Premda Konvencija ne daje nikakve izričite upute za tumačenje svojih odredbi, valja se prisjetiti da je Konvencija kao međunarodni ugovor uređena pravilima Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. Prema njenom osnovnom pravilu iz stavka 1. članka 31. ugovore treba tumačiti u dobroj vjeri, prema uobičajenom smislu izraza iz ugovora u njihovu kontekstu i u svjetlu predmeta i svrhe ugovora. (Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora (NN 16/1993)).

⁶ Uz dvojezičnu prirodu i potrebu uzimanja u obzir cjeline teksta, problem tumačenju konvencijskih prava stvara i različitost značenja brojnih pojmova u svakoj pojedinoj državi. Stoga se javila potreba za primjenom nekih ujednačenih i konstantnih značenja, a legitimitet za određivanje koje će to značenje biti pripao je Sudu. (iz McBride, J., *The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Court of Human Rights*, Council of Europe, 2021., 1-72, str. 10. Preuzeto s <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aee> (7.11.2022.)).

⁷ Ideja je da se Konvencija treba tumačiti u skladu s potrebama i uvjetima svakidašnjice te evoluirati kroz tumačenje. Ova metoda omogućava nužan stupanj fleksibilnosti kako bi se osigurala realizacija zajamčenih prava. (iz Dzehtsiarou, K., *European consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights*, German Law Journal, 12(10), 2011., 1730-1744, str. 1731. Preuzeto s <https://www.ejtn.eu/Documents/About%20EJTN/Independent%20Seminars/Human%20Rights%20BCN%2028-29%20April%202014/Dzehtsiarou%20Interpretation%20ECHR%20GLJ%202011.pdf> (7.11.2022.)).

⁸ Europski konsenzus jest metoda interpretacije stvorena u praksi Suda, koja se sastoji od analize i identifikacije evolucije standarda zaštite ljudskih prava unutar europskih država. (*Ibid.*).

⁹ Sud će se nekada radi objašnjenja odabira svoga tumačenja vratiti u trenutke nastanka Konvencije. (McBride, J., *op. cit.* (bilj. 6.), str. 43.).

prakse Suda,¹⁰ cilja i svrhe Konvencije,¹¹ doktrina učinkovitosti zaštite prava,¹² pravedne ravnoteže¹³ te margine diskrecije.¹⁴ Činjenica da su ove doktrine, koje trebaju poslužiti za objašnjenje tumačenja i primjene Konvencije od strane Suda, razvijene upravo od strane Suda i specifične samo za Sud, potencijalni je razlog za ideju da je riječ o proizvoljnim instrumentima proširenja značenja,¹⁵ kao i poteškoća razumijevanja na nacionalnoj razini.¹⁶

Stoga je cilj ovog rada, za razliku od postojeće literature, pokazati da Sud u tumačenju Konvencije upotrebljava (i) tradicionalne tumačenjske argumente te da se argumentacija tumačenja konvencijskih odredbi od strane Suda u bitnome ne razlikuje od argumentacije tumačenja pravnih propisa od strane nacionalnih sudova. Tako će se dokazati da se on prilikom tumačenja ne poziva samo na u vlastitoj praksi razvijene doktrine, već izričito i prešutno rabi argumente koji iza sebe imaju „dugu povijest upotrebe“,¹⁷ a koje rabe i nacionalni sudovi. Smatra se da ovakvo demistificiranje rada Suda ima potencijal poboljšati njegovo generalno razumijevanje, a posebice razumijevanje presuda na nacionalnoj razini, na kojoj su one obvezujuće.¹⁸

Tradicionalne sheme argumentiranja ili tumačenjske argumente je Giovanni Tarello opisao kao u pravnoj kulturi priznate sheme izbora i opravdavanja jednog umjesto drugog

¹⁰ Sud nije vezan svojim prijašnjim odlukama, ali im se nerijetko okreće. (*Ibid.*, str. 47.).

¹¹ Vjerojatno jedna od najvažnijih činjenica koju Sud uzima u obzir jest cilj i svrha Konvencije, čija je primarna zadaća osiguravanje prava i sloboda koje su navedene, zaštita ljudi, očuvanje i promoviranje demokratskih vrijednosti. (*Ibid.*, str. 36.).

¹² Upravo kako bi ostvarili svoj cilj i svrhu, prava i slobode zajamčena Konvencijom moraju biti zaštićena i u praksi. (*Ibid.*)

¹³ Sud će nerijetko i u pogledu dosegā nekog članka i u pogledu ocjenjivanja o tome je li došlo do povrede prava zajamčenog njime „vagati“ određene interese kako bi ocijenio ono što bi bilo pravedno. (*Ibid.*, str. 50.).

¹⁴ Instrument kojim Sud osigurava fleksibilnost državama da obveze iz Konvencije ispune u skladu sa svojim mogućnostima. (*Ibid.*, str. 8.).

¹⁵ Dzehtsiarou, K., *European consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights*, op. cit. (bilj. 7.), str. 1734.-1735. Autor govori o kritikama ekstenzivnog tumačenja od strane Suda, od kojih je jedan razlog i da Sud svoje presude ne obrazlaže dostatno.

¹⁶ Marochini Zrinski, M., *Izazovi u primjeni i tumačenju Konvencije u Republici Hrvatskoj*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 55 (2), 2018., 423.- 446. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/199097> (8.11.2022.).

¹⁷ Tarello, G., *Argumentacija tumačenja i sheme obrazlaganja u pridavanju značenja normativnim tekstovima*, *Revus* [Mrežno izdanje], 45, 2021., § 11. Preuzeto s: <http://journals.openedition.org/revus/7897> (20.10.2022.).

¹⁸ Presude su prvenstveno obvezujuće u smislu dužnosti izvršavanja presuda u kojima je utvrđena povreda u državama na koje se odnose. Njihovo izvršenje nadzire Odbor ministara Vijeća Europe, a pogotovo kako bi se osigurala isplata dosuđenih iznosa. (Iz https://www.echr.coe.int/Documents/50Questions_HRV.pdf (3.12.2022.)). Međutim, u teoriji postoje i ideje o općenitom *erga omnes* djelovanju presuda Suda u Strasbourgu. Oddný Mjöll Arnardóttir u svom radu navodi da čl. 19., čl. 32. i čl. 1. Konvencije zajedno govore o tome kako s obzirom na to da je Konvencija živi instrument, autoritativno tumačen od strane Suda, kao i s obzirom na cilj i svrhu Konvencije te suvremene potrebe zaštite ljudskih prava, države ne mogu ispuniti svoju obvezu iz čl. 1. Konvencije, ako u obzir ne uzimaju i razvoj prakse Suda (iz Arnardóttir, O. M., *Res interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights*, *The European Journal of International Law*, 28 (3), 2017., 819 – 843, str. 824.-825. Preuzeto s <https://academic.oup.com/ejil/article/28/3/819/4616673> (4.4.2023.)).

pridavanja značenja te kriterije vrednovanja tog izbora,¹⁹ a osim njega su se i drugi autori značajno bavili njihovim popisivanjem i razvrstavanjem.²⁰ Za ovu se analizu najprikladnijim pokazao popis upravo tog talijanskog teoretičara pa će on biti detaljnije prikazan. Razumjeti teorijska objašnjenja tradicionalnih argumenata važno je i zbog pretpostavke ovoga rada da ih Sud u svojim obrazloženjima rijetko navodi izrijeckom, to jest, da je za prepoznavanje njihove upotrebe u pravilu nužno usporediti teorijsku definiciju argumenta i argumentaciju Suda u konkretnom predmetu. Takva je pretpostavka pak temeljena na drugoj pretpostavci, prema kojoj bi u slučaju češće izričite upotrebe tradicionalnih argumenata od strane Suda postojala i (brojnija) literatura o toj tematici.

Tako će se u ovom radu navesti u kojoj se mjeri pojavljuje izričita upotreba nekog od argumenata s Tarellovog popisa, ali i izdvojiti najzanimljivije primjere u kojima se o njihovoj nedvojbenoj upotrebi može zaključiti iz formulacije argumentacije. U primjere su jednako uzeta tumačenja *in abstracto* (koje se sastoji u utvrđivanju normativnim tekstom izraženog i/ili u njemu logički impliciranog smisaonog sadržaja, to jest, norme/normi) i *in concreto* (koje se sastoji u podvođenju konkretnog činjeničnog stanja pod područje primjene neke prethodno *in abstracto* utvrđene norme),²¹ s obzirom na to da za potrebe ovog rada njihovo posebno razdvajanje nije relevantno. Drugim riječima, istraživanje je obuhvatilo i argumente kojima je Sud opravdavao tumačenje članka 8. (to jest, pripisivanje značenja odredbi toga članka) i argumente kojima je opravdavao odluku o primjeni članka 8. na konkretno činjenično stanje (to jest, odluku o (ne) podvođenju konkretnog činjeničnog stanja pod doseg primjene norme izražene tim člankom).

Metoda koju se smatralo optimalnom za formiranje željenih zaključaka je metoda kvalitativne analize sadržaja. Riječ je o metodi analize i subjektivne interpretacije teksta prije koje je nužno formulirati izraze koje će se u njemu prepoznavati.²² Izrazi koje se u tekstu prepoznavalo jesu upravo izričite i prešutne upotrebe argumenata s Tarellovog popisa, koji

¹⁹ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 3. Tarello u svom radu govori o tumačenjskim argumentima u „našoj pravnoj kulturi“, „našoj pravnoj tradiciji“ i sl. Iz teksta se zaključuje da pod tim izrazima podrazumijeva sustave kontinentalnog pravnog poretka.

²⁰ Vidi primjerice MacCormick, D.N., Summers, R.S., *Interpreting Statutes – A comparative study*, Routledge, New York, 2016. te Macagno, F., Sartor, G., Walton, D. *Argumentation schemes for statutory interpretation*, Cambridge University Press, 2012., 63-75. Preuzeto s https://www.researchgate.net/profile/Fabrizio-Macagno/publication/265592013_Argumentation_Schemes_for_Statutory_Interpretation/links/5412f0b50cf2fa878ad3cb46/Argumentation-Schemes-for-Statutory-Interpretation.pdf (21.10.2022.).

²¹ Guastini, R., *Sintaksa prava*, Naklada Breza, Zagreb, 2019., str. 352.

²² Wildemuth, B.M., Zhang, Y., *Qualitative Analysis of Content*, [Mrežno izdanje], str. 1. Preuzeto s https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf (29.1.2023.).

predstavljaju jedinice sadržaja ove analize i ujedno mjerni instrument ovog istraživanja.²³ Mjerni instrument (Tarellov popis argumenata) i način njegove primjene detaljnije će biti prikazani u 2. poglavlju. Jedinicu analize, to jest, tekst koji se rastavio na jedinice sadržaja (tumačenjske argumente), predstavljaju odabrana obrazloženja iz sudskih presuda, a proces odabira se objašnjava u nastavku.²⁴ Prema nekim je autorima ova metoda prikladan i jednostavan način za generiranje objektivnog znanja o onome što sudovi rade te kako i zašto to rade.²⁵

S obzirom na opsežnost ukupne prakse, broj presuda za analizu je valjalo ograničiti. Odabir se izvršio kombinacijom namjernog i slučajnog uzorkovanja.²⁶ Naime, najkorisnijim se učinilo pokazati primjenu upotrebe ovih argumenata na presudama o pravima iz članka 8.²⁷ – na privatnost, obitelj, dom i dopisivanje, s obzirom na to da je riječ o pravima uspostava čijih standarda zaštite zahtijeva posebnu kreativnost i dinamiku u interpretaciji, a koje je potrebno razumjeti i primjenjivati u svakom nacionalnom poretku. Iz službenog dokumenta Vijeća Europe koji popisuje tako uspostavljene standarde zaštite prava iz članka 8. (Vodič kroz članak 8. Konvencije),²⁸ slučajnim se odabirom izdvojilo 30 presuda za svaki element na koji se on tradicionalno dijeli (privatnost, obitelj, dom i dopisivanje) – dakle, ukupno 120 presuda. Iz njih se kao jedinicu analize uzeo samo dio kojim Sud obrazlaže odluku o pravima iz članka 8.

Svrha ove analize nije i ne može biti donošenje generalnih zaključaka o argumentaciji Suda, već pokazati i olakšati prepoznavanje upotrebe tradicionalnih tumačenjskih argumenata u njegovoj praksi, čak i onda kada ona nije izričita.

2. Tumačenjski argumenti prema G. Tarellu

Giovanni Tarello u svome popisu shema argumentiranja ili „rasuđivanja“, izdvaja petnaest argumenata: argument *a contrario*, argument *a simili ad simile*, argument *a fortiori*, argument potpunosti pravnog uređenja, argument dosljednosti pravnog uređenja, psihološki

²³ *Ibid.*, str. 3.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Hall, M.A., Wright, R.F., *Systematic Content Analysis of Judicial Opinions*, California Law Review, 96(1), 2008., 63–122, str. 64. Preuzeto s <http://www.jstor.org/stable/20439171> (29.1.2023.).

²⁶ *Ibid.*, str. 102.

²⁷ čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA st. 1. Svatko ima pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja./ st. 2 Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

²⁸ Vodič kroz članak 8. Konvencije https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_HRV.pdf (3.12.2022.). U tom su vodiču izdvojene vodeće, značajne i/ili nedavne presude i odluke, kako bi se pronašla ključna načela iz ovog područja te mjerodavni presedani. Vodič je zadnji put ažuriran 31.8.2020.

argument, povijesni argument, apagogički argument, teleološki argument, argument ekonomičnosti, argument autoriteta, sustavni argument, naturalistički argument, argument pravičnosti te argument koji polazi od općih načela.²⁹ Kreiranje popisa argumenata vidi kao „prvi korak u višoj i plemenitijoj spoznajnoj djelatnosti razvrstavanja“, a navedene argumente dijeli na specifično pravne i one koji to nisu,³⁰ logičke i nelogičke argumente,³¹ potpune i nepotpune³² te konzervativne i nekonzervativne argumente^{33,34}. Već je napomenuto kako je poznavanje teorijskih poimanja argumenata nužno za prepoznavanje njihove prešutne upotrebe u praksi, a teorijskim opisima argumenata će se dodati i napomene o njihovoj sličnosti s pojedinim tumačenjskim doktrinama Suda.

2.1. Argument *a contrario*

Riječ je o argumentu prema kojemu se, u situaciji postojanja normativnog iskaza kojim se pripisuje neka normativna kvalifikacija terminu iskaza koji se odnosi na neki subjekt ili razred subjekata, mora izbjeći proširenje značenja toga termina koje bi obuhvatilo subjekte ili razrede subjekata koji nisu usko i doslovno uključeni u termin kvalificiran prvim normativnim iskazom.³⁵ Pravne odredbe nekada i izričito upućuju na upotrebu ovoga argumenta izrazima „samo“, „osim za“ ili „izuzetno“, kada vrijedi pravilo *singularia non sunt extendenda*, dok se u protivnom on može upotrijebiti uz vrijednosno i ciljno obrazloženje toga zašto se određeno značenje ne može proširiti na drugog subjekta.³⁶

Često se upotreba ovoga argumenta vidi kao alat „doslovnog“ ili „restriktivnog“ tumačenja.³⁷ Premda neki ovaj „tumačenjski formalizam“ prikazuju kao pravničku „manu“, Tarello upozorava na različite učinke ovoga argumenta ovisno o formalnoj strukturi normativnih iskaza na koje se on primjenjuje.³⁸ U teoriji se spominju i dvije varijante ovog

²⁹ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 12.

³⁰ Kao argumente specifične upravo za pravnike izdvaja argument pravičnosti, sustavno-dogmatski argument i *analogiju iuris*, dok sve ostale argumente vidi kao argumente koje pravnici upotrebljavaju na način da prilagođavaju uvjeravajuće sheme zajedničke raznim poljima.

³¹ Kao logičke argumente izdvaja argument *a contrario*, argument *a simili*, argument *a fortiori*, argument dosljednosti i argument potpunosti pravnog sustava, dok za sve ostale argumente drži da su nelogički.

³² Za četiri argumenta upozorava kako ne samo da se mogu, već se moraju povezati s drugim argumentima da bi bili potpuni. Riječ je o argumentu analogije, argumentu *a fortiori*, argumentu dosljednosti i argumentu potpunosti.

³³ Naklonjenima pravnoj promjeni prema Tarellu mogu se smatrati argument pravičnosti, argument koji polazi od općih načela, naturalistički argument, argument *a contrario*, psihološki argument i argument ekonomičnosti. Svi ostali argumenti jesu tendencijski konzervativni.

³⁴ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), §§ 101-131.

³⁵ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 14.

³⁶ Visković, N., *Argumentacija i pravo*, Pravni fakultet, Split, 1997., str. 65.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), §§ 19-20. Tako će upotreba ovog argumenta voditi sužavanju polja sloboda, prava i sposobnosti (proširujući ujedno polja dužnosti, obveza, nesposobnosti) u odnosu na iskaze kojima se propisuju

argumenta. Tarello ih naziva argument *a contrario* kao pravilo o pravnoj proizvodnji te argument *a contrario* kao pravilo tumačenja,³⁹ Riccardo Guastini također spominje produktivnu i interpretativnu varijantu,⁴⁰ dok Aleksander Peczenik govori o slaboj i jakoj verziji ovoga argumenta⁴¹.⁴² Imajući na umu cilj ovog rada, u analizi se dostatnim smatralo utvrditi upotrebu ovog argumenta te se nije utvrđivalo i o kojoj je varijanti upotrebe riječ. Konačno, zanimljivo je spomenuti i konstataciju prema kojoj je tumačenje pomoću ovog argumenta toliko uobičajeno i prirodno da se često rabi, a da tumač nije niti svjestan da to čini.⁴³

2.2. Argument *a simili ad simile* (argument analogije)

Ovim se argumentom u situaciji u kojoj postoji norma koja pripisuje neku normativnu kvalifikaciju nekom subjektu ili razredu subjekata, zaključuje o postojanju norme koja pripisuje istu normativnu kvalifikaciju nekom drugom subjektu ili razredu subjekata, pri čemu je „sličnost“ ili „analogija“ između subjekata ili razreda subjekata⁴⁴ pretpostavka za istovjetnost pravnog uređenja.⁴⁵ Drugim riječima, ovim se argumentom proširuje značenje nekog termina (koji je dio nekog normativno kvalificiranog iskaza) kako bi se njime obuhvatilo (kako bi i za njih vrijedila ta normativna kvalifikacija) subjekte ili razrede subjekata koji nisu usko i doslovno uključeni, ali pokazuju sličnost ili „analogiju“ s onim subjektima ili razredima subjekata koji jesu.⁴⁶ Pavčnik izdvaja jednu podvrstu ovog argumenta – analogiju *inter legem*, u kojoj sam zakonodavac u pravnoj odredbi na proširenje primjene zaključivanjem po sličnosti upućuje izrazima „naročito“, „na drugi način“, „druga osoba“ i sl.⁴⁷

slobode, prava i vlasti; i obrnuto – vodit će sužavanju polja dužnosti, obveza i nesposobnosti (proširujući polja sloboda, prava i vlasti) u odnosu na iskaze kojima se propisuju dužnosti, obveze ili kvalifikacije nesposobnosti.

³⁹ *Ibid.*, §§ 14-15. Kao pravilo o proizvodnji, ovaj argument isključuje proizvodnju daljnjih normi u odnosu na već izražene norme, što se odražava izrekom *ubi lex voluit, dixit; ubi noluit, tacuit*. Kao pravilo tumačenja vodi isključenju proširenja značenja termina na način da se obuhvati subjekte ili razrede subjekata koji nisu usko i doslovno uključeni u terminu.

⁴⁰ Kod produktivne se varijante ovoga argumenta opravdava formuliranje implicitne norme za regulaciju činjeničnog stanja koje nije eksplicitno regulirano. S druge strane, u interpretativnoj je verziji riječ o argumentu kojim se zaključuje da se „šutnjom“ navedeno činjenično stanje ne regulira te da postoji pravna praznina.

⁴¹ Prema slabom argumentu činjenica da je nešto regulirano nije dovoljna za zaključak da nešto drugo nije. Ipak, prema jakom se argumentu smatra da slučajevi koji nisu regulirani pravnom odredbom ne bi trebali biti regulirani na način određen tom odredbom.

⁴² Keršić, M., *Argument a contrario*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 59 (2), 2022., 295-313., str. 298.-299. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/280636> (26.10.2022.).

⁴³ Tako Lukić, R., *Tumačenje prava*, Savremena administracija, Beograd, 1961., str. 111., prema Harašić, Ž., *Sudska argumentacija*, Split, Pravni fakultet, 2010., str. 41.

⁴⁴ Upozorava se kako snaga uvjerljivosti ne potječe naprosto iz sličnosti između članova, nego i iz sličnosti dvaju odvojeno postojećih odnosa. Tarello model analogije uspoređuje i s modelom matematičke proporcije.

⁴⁵ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), §§ 22.-23.

⁴⁶ *Ibid.*, § 23.

⁴⁷ Tako Pavčnik, M., *Argumentacija v pravu*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1991. u Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 56.-57.

Riječ je o argumentu u određenom smislu suprotnom prethodno izloženom, a koji u području tumačenja funkcionira kao pokretač „proširenog“ ili „ekstenzivnog“ tumačenja.⁴⁸ Ponovno se u teoriji pronalazi razlikovanje produktivne i interpretativne inačice ovog argumenta,⁴⁹ na koju se u daljnjoj analizi, iz već izloženog razloga, neće osvrnati.

2.3. Argument *a fortiori*

Riječ je o argumentu prema kojemu se u slučaju postojanja pravne norme koja postavlja neku normativnu kvalifikaciju jednom subjektu ili vrsti subjekata, mora zaključiti o postojanju iste normativne kvalifikacije za drugi subjekt ili vrstu koji takvu kvalifikaciju iz pravne norme „zaslužuju“ iz još „jačih“ razloga negoli prvi subjekt ili vrsta subjekata.⁵⁰ Nije nužno da između subjekata ili ponašanja na koje se proširuje značenje postoji „sličnost“ ili „analogija“ onima ili onome na koje se iskaz nesumnjivo odnosi, već je dovoljno da uređenje „zaslužuju s jačim razlogom“.⁵¹ Premda možda izgleda tako, ovaj argument nije samo „jača“ verzija argumenta analogije – s obzirom na to da se on ne zasniva na sličnosti, nego samo na razlogu (*rationi*) norme ili normativnog iskaza.⁵²

Osim produktivne i interpretativne varijante, razlikuje se i dva oblika ovoga argumenta – *a minori ad maius* (od manjeg na veće) i *a maiori ad minus* (od većeg na manje).⁵³ Argument *a minori* tvrdi da ako pravna odredba zabranjuje činiti manje, tim više se podrazumijeva da zabranjuje činiti više.⁵⁴ Tako bi ovu inačicu argumenta *a fortiori* upotrijebio onaj tko bi proširio odgovornost za neko protupravno djelo počinjeno u nehata na takvo protupravno djelo počinjeno u namjeri ili zabranu uvođenja pasa u bolnicu i na uvođenje drugih životinja u bolnicu.⁵⁵ Argument *a maiori* pak tvrdi da ako pravna odredba dopušta činiti više, tim više se podrazumijeva da dopušta činiti i manje.⁵⁶ Tako će ovu inačicu argumenta upotrijebiti onaj tko tvrdi da poljoprivrednik koji ima pravo prvokupa na čitavo zemljište kojeg je zakupnik, ima pravo prvokupa i na dio tog zemljišta ili da onaj tko ima služnost vožnje određenim putem, ima

⁴⁸ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 24.

⁴⁹ *Ibid.*, §§ 23-24. Argument *a simili* u proizvodnoj varijanti služi kao pravilo koje nalaže proizvodnju normi čiji je učinak to da i za drugi termin analogije postoji ono uređenje koje neka već postojeća norma daje prvom terminu analogije. Kao tumačenjsko pravilo, izražava se izrekom *lex minus dixit quam voluit* te kao služi kao pokretač „proširenog“ tumačenja.

⁵⁰ *Ibid.* § 30.

⁵¹ *Ibid.* §§ 30-31.

⁵² *Ibid.*

⁵³ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 68.

⁵⁴ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 61.

⁵⁵ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 68.

⁵⁶ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 61.

i služnost pješackog prolaza tim putem.⁵⁷ O tome što je veće ili manje se nekada može zaključiti logičkim putem, međutim, u većini slučajeva će se vrednovanje obaviti uporabom ciljnih argumenata.⁵⁸ Tarello upozorava kako se uključivanje „manjeg“ entiteta u „veći“ mora odnositi na „jači razlog“ i „slabiji razlog“, a ne na „veću količinu“ i „manju količinu“ ponašanja koje se kvalificira ili objekta tog ponašanja.⁵⁹

2.4. Argument potpunosti pravnog uređenja

Ovaj je argument moguće definirati kao argument prema kojemu se, onda kada se za dano ponašanje i danog subjekta ne može pronaći normu kojom se tom ponašanju ili subjektu pripisuje neka normativna kvalifikacija, treba zaključiti da postoji norma koja neuređenom ponašanju daje neku normativnu kvalifikaciju.⁶⁰ Drugim riječima, njegovom se upotrebom onemogućuje takva pridavanja značenja normativnim iskazima čija bi posljedica bila nužnost smatranja nekog ponašanja neuređenim ili pravno nekvalificiranim.⁶¹ Dakle, ovaj se argument također može upotrijebiti u svojoj proizvodnoj ili tumačenjskoj ulozi.⁶²

Argument počiva na vrlo uvjerljivoj pretpostavci o potpunom uređenju lišenom praznina, no on istovremeno može biti samo pomoćan ili supsidijaran, to jest, sam je po sebi nedostatan za rješavanje problema primjene prava.⁶³ Naime, kada se odluči da se raspoloživim normativnim iskazima ne prida značenje po kojemu bi neko ponašanje bilo nekvalificirano, nužno je pripisati značenja raspoloživim normativnim iskazima – zbog čega se ovaj argument mora upotrijebiti s bar još jednim retoričkim argumentom ili pretpostavkom općeg načela.⁶⁴

⁵⁷ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 68.

⁵⁸ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 61.

⁵⁹ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 35. Ovo upozorenje pokazuje na primjeru. Naime, iako je broj jedan uvijek sadržan u broju dva, nije istina da ne postoji neki normativni razlog koji bi dopustio određeno ponašanje u vezi s jednom jedinicom, a ne s dvjema jedinicama. Tako zakonodavstvo u određenim državama u određenim trgovinama dozvoljava prodaju „dviju“ boca alkohola – onaj tko bi argumentirao da je time, *a maiori*, dozvoljena prodaja i jedne boce alkohola, propustio bi primijetiti *ratio* norme prodaje jedne boce alkohola (obeshrabrivanje česte prodaje alkohola onima s malo novca).

⁶⁰ *Ibid.*, § 37.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, §§ 36.-37.

⁶⁴ *Ibid.*, § 38. Visković pak govori o ideologiji koja prevladava u suvremenoj pravnoj znanosti – ideologiji/argumentu nepotpunosti. Njime se priznaje postojanje pravnih praznina ili pravno nenormiranih važnih društvenih odnosa, a takve nenormirane odnose se ne smatra pravnim odnosima. Dalje o volji zakonodavca ili sudaca ovisi hoće li se i kako neki od tih odnosa naknadno pravno normirati. (Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 70.).

2.5. Argument dosljednosti pravnog uređenja

Riječ je o argumentu prema kojemu se, ako postoje dvije norme koje postavljaju dvije međusobno nespojive normativne kvalifikacije, mora zaključiti da barem jedna od njih nije primjenjiva.⁶⁵ Odnosno, njime se onemogućuje tumačenja koja bi rezultirala pojavom sukoba normi, a što se naziva i korektivnim tumačenjem.⁶⁶ Također je moguće razlikovati dvije varijante ovog argumenta – proizvodnu i tumačenjsku.⁶⁷

Kao i prethodni argument, i argument dosljednosti s jedne strane ima znatnu uvjeravajuću snagu, a s druge je tek pomoćan i supsidijaran.⁶⁸ Naime, uvjeravajuća snaga proizlazi iz u modernim pravnim porecima vrlo raširenog vjerovanja o pravnom poretku kao dosljednom uređenju lišenom antinomija, ali njegova supsidijarnost proizlazi iz činjenice da sam nije dovoljan za rješavanje problema tumačenja u širem smislu kada dođe do takvog „sukoba normi“.⁶⁹ Stoga je i ovaj argument potrebno dopuniti bar još jednim argumentom ili pretpostavkom općeg načela.⁷⁰

2.6. Psihološki argument (obraćanje volji konkretnog zakonodavca)

Temelj je ovoga argumenta uvažiti volju izdavatelja ili autora iskaza te pridati normativnom iskazu značenje u skladu s njom.⁷¹ Izraz volje pojedinca ili konkretne skupštine najčešće se pronalazi u raznim dokumentima, kao što su pripremni radovi (*travaux préparatoire*).⁷²

Tarello upozorava na problem upotrebe psihološkog argumenta u situaciji kada u stvaranju dokumenta sudjeluju nositelji različitih i sukobljenih interesa, volja i zahtjeva, koji konačno dolaze do kompromisnog rješenja te normativne ovlasti prenose na tumače.⁷³ Općenito se ovaj argument danas koristi manje nego u prošlosti, a i s drukčijom ulogom – diskreditiranja onih tumačenja koja su očito suprotna volji tvorca, to jest, kako bi se utvrdilo ono što se nije htjelo, a ne ono što se htjelo.⁷⁴

⁶⁵ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 41.

⁶⁶ Tako Bobbio, N., *Novissimo digesto italiano*, Antinomia, 1957., 667-668., prema Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 42.

⁶⁷ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 42.

⁶⁸ *Ibid.*, § 41.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*, § 50.

⁷² *Ibid.*, § 67.

⁷³ *Ibid.*, § 56.

⁷⁴ *Ibid.*, § 58.

Već je napomenuto da je jedna od u literaturi tradicionalno izdvajanih tumačenjskih doktrina Suda i sagledavanje pripremnih radova koji su prethodili usvajanju Konvencije.⁷⁵ Sud se na ovu doktrinu pozvao u presudi *James i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁷⁶ te pojasnio da u situaciji kada tumačenje nekog teksta rezultira nesporazumima i neslaganjem, Sud smatra korisnim pribjeći tumačenju iz pripremnih radova Konvencije. Drugim riječima, Sud će pokušati utvrditi izvornu volju autora i tako prihvatiti tumačenja koja su u skladu s njom, odnosno, diskreditirati ona koja nisu. Očito je da se upotreba ove tumačenjske doktrine Suda ni po čemu ne razlikuje od upotrebe psihološkog argumenta kako ga je opisao Tarello.

2.7. Povijesni argument (pretpostavka kontinuiteta, pretpostavka o konzervativnom zakonodavcu)

Prema ovom se argumentu, u nedostatku izričito suprotnih naznaka, normativnom iskazu mora pridati ono značenje koje se i tradicionalno pridavalo ranijem ili prethodnom iskazu koji je uređivao istu materiju u istom pravnom uređenju ili pak isto normativno značenje koje se tradicionalno pridavalo normativnom iskazu sadržanom u matičnom dokumentu nekog drugog pravnog uređenja.⁷⁷ Temelj uvjerljivosti ovog argumenta je u pretpostavci da norme koje uređuju neku materiju ostaju postojane unatoč promjenama formulacija u normativnim dokumentima, a kao primjer upotrebe ovog argumenta Tarello navodi tumačenje prema kojemu bi se nekom članu vrijedećeg talijanskog građanskog zakonika pridalo značenje koje se tradicionalno pridavalo odgovarajućem članu francuskog građanskog zakonika iz 1804.⁷⁸ Upozorava i na opadanje važnosti ovog argumenta koji, kada se upotrebljava u svojim granicama, može biti korisna prepreka nastranim i bizarnim tumačenjima.⁷⁹

S obzirom na to da je danas važeća izvorna verzija Konvencije iz 1950., uporište za ovakva tumačenja bi eventualno mogla predstavljati Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948.⁸⁰ Konvencija se smatra dokumentom koji je doista nametnuo obvezu poštivanja u Deklaraciji navedenih prava, a inspiracija ovim dokumentom naglašena je i u Preambuli

⁷⁵ McBride, J., *op. cit.* (bilj. 6.), str. 43.

⁷⁶ *James i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. veljače 1986., app. no. 8793/79, § 64.

⁷⁷ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 59.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*, § 63.

⁸⁰ *Opća deklaracija o ljudskim pravima* je dokument zaštite ljudskih prava koji je proglasila Opća skupština Ujedinjenih Naroda 10. prosinca 1948. Riječ je o rezoluciji koja nema nikakvu pravnu snagu, ali je imala neoporeciv značaj za razvoj ljudskih prava. U hrvatsko je zakonodavstvo preuzeta Odlukom 2009. godine (NN 12/2009).

Konvencije.⁸¹ Tako je članak 8. Konvencije u bitnom temeljen na članku 12. Deklaracije, a u literaturi se pronašlo na jedno stajalište prema kojemu je u dosta slučajeva Sud i proširio značenje članka 8. oslonivši se na formulacije iz Deklaracije.⁸²

2.8. Apagogički argument (*ab absurdo, reductio ad absurdum*, pretpostavka o razumnom zakonodavcu)

Apagogičkim se argumentom želi izbjeći tumačenja normativnih iskaza koja rezultiraju „apsurdnom“ normom, odnosno koja dovode do apsurdnih rezultata primjene norme, rezultata ili učinaka njene primjene, logičke ili paralogičke apsurdnosti ili pak praktične ili etičke apsurdnosti.⁸³ Uporište je ovog argumenta u pretpostavci da pravo ne sadrži apsurdne norme, baš zato što pretpostavlja „razboritost zakonodavca“.⁸⁴ Ovaj je argument spojiv i s drugim argumentima, naročito teleološkim i argumentom pravičnosti.⁸⁵

2.9. Teleološki argument (pretpostavka o ciljevima vođenom zakonodavcu, ciljni argument)

Riječ je o argumentu prema kojemu se nekom normativnom iskazu treba pridati ono značenje koje odgovara ili otkloniti ono koje ne odgovara pravom cilju zakona koji je izražen dokumentom kojemu dotični iskaz pripada.⁸⁶ Važno je napomenuti kako, za razliku od psihološkog argumenta, ovdje cilj nije promatrati volju konkretnog zakonodavca, već ciljeve zakonodavca kao apstraktnog entiteta polazeći od teksta zakona, ciljeva ili interesa koje pravo štiti,⁸⁷ što se u teoriji naziva razlikom između subjektivnih i objektivnih ciljeva⁸⁸.⁸⁹ Upotrebom ovog interesno-ciljnog argumenta će se dakle pokušati zaštititi neke interese ili vrijednosti čija je zaštita jedini ili neki od ciljeva odredbe ili dokumenta čije se tumačenje obavlja.⁹⁰ Osim toga,

⁸¹ Connelly, A. M., *Problems of Interpretation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, The International and Comparative Law Quarterly, 1986., 35(3), 567-593., str. 592-593. Preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/759770> (26.2.2023.).

⁸² *Ibid.*

⁸³ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 66.

⁸⁴ *Ibid.*, § 64.

⁸⁵ *Ibid.*, § 65.

⁸⁶ *Ibid.*, § 67.

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ Subjektivni teleološki argumenti bili bi oni u korist tumačenja koje je u skladu sa shvaćanjem u vrijeme donošenja određenog dokumenta, dok bi objektivni u obzir uzimao trenutne interese i potrebe društva. Zanimljivo je spomenuti i teoretsko razlikovanje sociološkog i pravno-filozofskog pristupa teleološkoj interpretaciji. Prema sociološkom pristupu, teleološka metoda promatra povijesno utemeljena shvaćanja zakonodavca, s obzirom i na shvaćanja i interese u vrijeme u kojemu se tumačenje odvija, dok drugi pristup tvrdi kako je pravno pravilo odraz pravnih vrijednosti unutar pravnog poretka.

⁸⁹ Harašić, Ž., *More about teleological argumentation in law*, Pravni vjesnik, 2015., 31 (3-4), 23-50. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/155851> (8.11.2022.)

⁹⁰ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 72.

upotreba teleološkog argumenta česta je i kada se želi proširiti značenje normativnih odredaba kako bi odgovarale aktualnim potrebama društva.⁹¹

U literaturi se tako spominje tumačenjsku doktrinu sagledavanja cilja i svrhe Konvencije. Povezanost teleološkog argumenta s tom je doktrinom očita, s obzirom na to da se i njihovi opisi ne razlikuju. Bit je teleološkog argumenta prilikom tumačenja odredaba imati na umu njihove ciljeve i svrhu, kao i cilj i svrhu cijelog dokumenta, pa se i kod tumačenja Konvencije kao dokumenta pribjegava tim pravilima.

2.10. Argument ekonomičnosti (pretpostavka o nezaliosnom (neredundantnom) zakonodavcu)

Ovim se argumentom isključuje pridavanje onoga značenja normativnom iskazu koje se već pridaje drugom normativnom iskazu, a koji je u odnosu na prvi ranije nastao, hijerarhijski viši ili općenitiji, a sve kako rezultat tumačenja ne bi bio stvaranje jednog suvišnog normativnog iskaza.⁹² Na ovaj se argument u našoj pravnoj kulturi može pozvati samo u odnosu na iskaze koji potječu iz istog formalnog izvora, a ne u odnosu na one koji potječu iz različitih formalnih izvora, posebice kada među njima postoji odnos hijerarhije.⁹³

2.11. Argument autoriteta (*ab exemplo*)

Onaj tko primijeni argument autoriteta, normativnom iskazu će pridati ono značenje koje mu je netko već pridao, i to samo zbog toga.⁹⁴ Osim što će se primjenom ovog argumenta prilikom tumačenja u obzir uzimati shvaćanja drugih tijela, Visković upozorava da će se suci prilikom stvaranja svojih konkretnih pravnih akata nerijetko ugledati i na prethodna tumačenja iz sudske prakse.⁹⁵ Takvo tumačenje u velikoj mjeri podsjeća na argument pravnog (sudskog) precedenta, koji je Perelman smatrao argumentom autoriteta u širem smislu.⁹⁶ Međutim, treba imati na umu da će se takvo pozivanje na precedent moći smatrati argumentom autoriteta samo onda kada on ne predstavlja formalni izvor prava, to jest, kada ne postoji pravna obveza za njegovu primjenu.⁹⁷ Tako će se u analizi primjenom argumenta autoriteta smatrati neobvezno pozivanje Suda na gotove produkte tumačenja, kako drugih tijela, tako i iz svoje prakse. Iako

⁹¹ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 74.

⁹² Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 69.

⁹³ *Ibid.*, § § 70-71.

⁹⁴ *Ibid.*, § 72.

⁹⁵ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 78.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 73.

će Sud u potonjim situacijama naglašavati doktrinu sagledavanja prakse Suda, svrha tog pozivanja ne razlikuje se od svrhe primjene argumenta autoriteta u širem smislu.

Prema Tarellu se može govoriti i o jednoj podvrsti ovoga argumenta – poredbenom argumentu, a koji služi da se jednom zakonskom iskazu prida ono normativno značenje za koje se drži da je značenje normativnih iskaza nekog drugog pravnog poretka.⁹⁸ Tarello navodi kako je razlog ovakve primjene često kulturna ovisnost i pitanje mogućnosti uniformizacije prava,⁹⁹ što je sigurno slučaj i onda kada pravne poretke ugovornica Sud sagledava naglašavajući tumačenje doktrinom utvrđivanja postojanja europskog konsenzusa.

2.12. Sustavni argument (pretpostavka o uređenom pravu)

U skladu s ovim argumentom nekom normativnom iskazu ili skupu normativnih iskaza međusobno povezanimi upravo za potrebe sustavnog tumačenja, treba pridati značenje propisano „pravim sustavom“¹⁰⁰ ili se ne smije pridati značenje koje je njime zapriječeno.¹⁰¹ Ipak, Tarello napominje kako se ne može govoriti o „sustavnom argumentu“ u pravom smislu riječi, već o nizu argumenata koji nemaju mnogo toga zajedničkog, osim imena.¹⁰²

Redovito se upotrebom ovog argumenta smatra povezivanja koje tumač obavlja – po nekima se radi o povezivanju pravnih normi, po drugima pravnih pravila, po trećima pravnih propisa, a po nekima i pravnih odredaba.¹⁰³ Nesumnjivim slučajevima upotrebe ovog argumenta Harašić smatra situacije u kojima sudac argumentira „da se odredba x, mora tumačiti povezano s odredbom y“ ili „da se odredba x povezuje s odredbom y“, ili „da se odredba x ne može tumačiti bez odredbe y“.¹⁰⁴

U teoriji se razlikuju još tri podvrste ovoga argumenta – topografski (argument *sedes materiae*), argument terminološke ustaljenosti i sustavno-pojmovni argument. Ipak, u analizi se smatralo dovoljnim utvrditi upotrebu bilo koje od izloženih inačica te ju jednostavno nazvati upotrebom sustavnog argumenta.

⁹⁸ *Ibid.*, § 78.

⁹⁹ *Ibid.*, § 79.

¹⁰⁰ Pod elementima pravnog sustava podrazumijevaju se pravne norme i pravna načela, skup općih i pojedinačnih pravnih normi koje čine jednu relativno neproturječnu i relativno potpunu cjelinu [iz: Harašić, Ž., *Dometi sistematskog tumačenja u pravu*, *op. cit.* (bilj. 3.), str. 315. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/38207> (20.10.2022.)].

¹⁰¹ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 80.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 43.), str. 85.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 88.

2.12.1. Topografski argument (argument *sedes materiae*)

Ovdje se pod „sustavom“ podrazumijeva zakonodavčev raspored normativnih iskaza, primjerice članaka, glava, naslova jednog zakonika te se prema njemu iskazi trebaju tumačiti onako kako ukazuje njihov smještaj u „sustavu zakonika“.¹⁰⁵ Ovome se argumentu prigovara činjenica ograničenosti njegovog dosega mjerom u kojoj mjesto tumačene odredbe doista pruža informaciju o njenoj materiji.¹⁰⁶

2.12.2. Argument terminološke ustaljenosti

Prema ovome se smislu „sustava“, može utvrditi strogu korespondenciju između normativnih pojmova i termina u iskazima zakona, tako da se prilikom tumačenja, kada je značenje termina *T* izvjesno, to značenje terminu *T* mora pridati u svim iskazima u kojima se on pojavljuje.¹⁰⁷ Ovaj se argument ponekad upotrebljava u obrazlaganju i predlaganju korelacija tumačenja iskaza koji se pojavljuju u istom normativnom dokumentu ili u jednom istom njegovom dijelu.¹⁰⁸

2.12.3. Sustavno-pojmovni (dogmatski) argument

Ovdje se o „sustavu“ govori kao o organskoj cjelini pravnih pojmova, koji se uobličavaju radi označavanja „dijelova prava“, „instituta“, „odnosa“, a pri čemu je svaki od tih entiteta – u svakom pravnom poretku – predviđen vlastitim „načelima“.¹⁰⁹ Stoga, normativnim iskazima treba pridati ona značenja na koja upućuje sustav pravnih „pojmov“ i „načela“.¹¹⁰ Ovaj argument često traži podršku drugih argumenata, bilo drugih inačica sustavnog argumenta (*sedes materiae* ili terminološke ustaljenosti) ili nekih drugih, a naročito argumenta autoriteta.¹¹¹ S druge strane, upravo sustavno-pojmovni argument (u konkurenciji ili zajedno s teleološkim argumentom) daje podršku argumentima iz porodice analogije, to jest, argumentu analogije i argumentu koji polazi od općih načela.¹¹²

¹⁰⁵ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 81.

¹⁰⁶ Harašić, Ž., *op. cit.* (bilj. 3.), str. 324.

¹⁰⁷ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 82.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*, § 83.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*

2.13. Naturalistički argument (argument prirode stvari, pretpostavka nemoćnog zakonodavca)

Riječ je o shvaćanju prema kojemu društveni odnosi svoje uređenje nalaze u sebi samima, u svojoj prirodi, prirodi čovjeka, prirodi stvari.¹¹³ Cilj je pridati ona značenja koja su u skladu ili bar nisu u suprotnosti s nekim od shvaćanja „prirode“.¹¹⁴ Visković ovaj argument primjerice vidi u opravdanju nužne obrane gdje je „prirodno“ braniti se silom od protupravnog napada ili procjenjivanju redovno potrebnog vremena da osobi ponuda stigne i da ju ona prouči.¹¹⁵ Ovaj se argument nerijetko povezuje s drugim argumentima ili se u njih preoblači.¹¹⁶

2.14. Argument pravičnosti

Argument pravičnosti služi tome da se, među različitim mogućim i kulturno dopustivim tumačenjima, osnaži ono koje manje odudara od mišljenja, koje sudac dijeli s društvom, o „dobrom“ ishodu primjene prava na konkretni slučaj, to jest, služi izbjegavanju tumačenja i primjena prava koje se osjećaju kao „nepravedne“.¹¹⁷ Tarello kao jednu od najlakših i najčešćih upotreba ovog argumenta spominje i situacije u kojima treba pridati značenje onim dokumentima u kojima se pojavljuju suprotstavljeni interesi, odnosno, one situacije u kojima se on upotrebljava radi predlaganja ili obrazlaganja onog pridavanja značenja koje bolje ostvaruje „ravnotežu“ suprotstavljenih interesa.¹¹⁸

2.15. Argument koji polazi od općih načela (*analogia iuris*)

Riječ je o argumentu koji se sastoji od obraćanja „općim pravnim načelima“ te se može koristiti ili za popunjavanje tzv. pravnih „praznina“ ili za odlučivanje o pridavanju značenja, obrazlaganje ili predlaganje pridavanja značenja normativnim iskazima.¹¹⁹ Prema Guastiniju će se proizvodna varijanta ovoga argumenta upotrijebiti onda kada ne postoji „precizna“ ili „izražena“ norma za rješavanje nekog spora, to jest, kada postoji pravna praznina.¹²⁰ Nakon zaključivanja o postojanju pravne praznine će tumač posegnuti za nekim od načela kao oruđem za popunjavanje tih praznina.¹²¹ Međutim, načela sama po sebi nisu prikladna dati rješenje za

¹¹³ *Ibid.*, § 84.

¹¹⁴ *Ibid.*, § 86. Kao jedno od shvaćanja prirode naveden je i primjer prirode reguliranih odnosa. Upravo se ovdje može vidjeti prostor za govor o tumačenju u skladu s određenim vrijednostima koje se na području Europe smatraju „prirodnima“.

¹¹⁵ Visković, N., *op. cit.* (bilj. 36.), str. 80.

¹¹⁶ Tarello, G., *op. cit.* (bilj. 17.), § 87.

¹¹⁷ *Ibid.*, § 90.

¹¹⁸ *Ibid.*, § 92.

¹¹⁹ *Ibid.*, § 93.

¹²⁰ Guastini, R., *Tumačenje i argumentacija*, Naklada Breza, Zagreb, 2023. (u pripremi), 2. dio, 5. pogl., 9. potpogl.

¹²¹ *Ibid.*

konkretne sporove, već zahtijevaju „konkretizaciju“, odnosno izvođenje neizraženog pravila iz tog načela.¹²² S druge strane, kao tumačenjski argument će argument koji polazi od općih načela dopustiti ono što Guastini zove „prilagođujućim“ tumačenjem.¹²³ Kada tumačenje neke odredbe dopušta više oprečnih značenja, takvim se tumačenjem odredbi pripisuje ono koje u skladu s načelom od kojega tumač polazi.¹²⁴

Za razumijevanje pojma općih načela valja objasniti pojam načela. Dakle, Guastini pravilo objašnjava kao pogodbeni iskaz koji povezuje neku pravnu posljedicu s neki razredom činjenica („Ako Č, onda P“).¹²⁵ S druge strane, tvrdi da je pojam načela složeniji i sporniji te mu pretpostavlja dvije značajke: temeljni karakter i neodređenost.¹²⁶ Nadodaje kako je kod načela riječ o osobitoj neodređenosti, koja može poprimiti barem tri različita oblika – otvoreno činjenično stanje, otklonjivost i općenitost.¹²⁷ Razlikuje i objašnjava pojedine vrste načela, no na ovom je mjestu važno objasniti ona opća. Za Guastinija su to načela koja pokrivaju čitav pravni poredak.¹²⁸ Uglavnom su ona istodobno i ustavna načela (primjerice jednakost, osobna sloboda, zaštita prava i dr.), ali mogu biti i zakonskog ranga (zabrana retroaktivnosti, *lex posterior derogat legi priori* i dr.).¹²⁹

3. Upotreba izloženih argumenata u praksi Europskog suda za ljudska prava

Cilj je ovoga rada pokazati da Sud u tumačenju Konvencije rabi i upravo izložene, tradicionalne tumačenjske argumente. Već je spomenuta polazna teza, prema kojoj će ih Sud rijetko rabiti izrijekom, zbog čega je bilo važno prikazati njihove teorijske karakteristike. Ipak, usmjerenost daljnjeg teksta bit će na glavnom zadatku rada – pokazivanju da Sud u argumentaciji rabi i spomenute argumente, mjere u kojoj to radi, kao i najzanimljivijih primjera u kojima se o primjeni nekog argumenta zaključilo detaljnom analizom i njegovog teorijskog poimanja i argumentacije Suda u konkretnom predmetu. Na ovom se mjestu može napomenuti i činjenicu da su u analizi uočene upotrebe argumenata i u njihovom pozitivnom i negativnom obliku, to jest, i za prihvaćanje onih značenja koja su u skladu s argumentom i za diskreditiranje onih koja nisu. Ovu se razliku u daljnjem tekstu neće posebno naglašavati.

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Ibid.*, 2. dio, 5. pogl., 8. potpogl.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid.*, 2. dio, 5. pogl., 1. potpogl.

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ *Ibid.*, 2. dio, 5. pogl., 3. potpogl.

¹²⁸ *Ibid.*, 2. dio, pogl. 5., potpogl. 6.

¹²⁹ *Ibid.*

3.1. Tablični prikaz upotreba argumenata

U ovom će se poglavlju iznijeti približna opažanja o broju presuda u kojima se može pronaći izričita ili prešutna upotreba pojedinih argumenata s Tarellovog popisa, kao i prikazati neke od primjera takve upotrebe. Na ovom će se mjestu dobivene podatke prikazati u tablici, radi lakšeg zaključivanja o njima. Dakako, prilikom njihova iščitavanja se ne smije zanemariti izazove zaključivanja o prešutnoj upotrebi argumenata te naglasiti da je ovdje riječ o brojevima utvrđene upotrebe, to jest, onoga što se u analizi time smatralo. Drugim riječima, kod prešutne upotrebe uvijek postoji mogućnost da se nekada neku upotrebu nije utvrdilo ili da bi netko drugi argumentirao kako se ne radi o njoj. Unatoč tom izazovu, dobiveni podaci potvrđuju tezu da je broj prešutne upotrebe tradicionalnih tumačenjskih argumenata u pravilu znatniji od njihove izričite upotrebe.

Također, valja napomenuti da povijesni argument i argument ekonomičnosti nisu uočeni niti u jednoj od analiziranih presuda, dok će upotreba svih ostalih biti prikazana u nastavku.

Tablica 1: Upotreba tumačenjskih argumenata u presudama Europskog suda za ljudska prava u slučajevima primjene čl. 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Argument	Izrijekom	Prešutno	Ukupno	Postotak uporabe u uzorku
<i>A contrario</i>	10	21	31	25,83 %
<i>A simili ad simile</i>	2	18	20	16,67 %
<i>A fortiori</i>	1	5	6	5,00 %
Potpunosti pravnog uređenja	0	11	11	9,17 %
Dosljednosti pravnog uređenja	0	2	2	1,67 %
Psihološki	1	2	3	2,50 %
Povijesni	0	0	0	0 %
Apagogički	0	12	12	10,00 %
Teleološki	21	17	38	31,67 %
Ekonomičnosti	0	0	0	0 %
Autoriteta	25	46	71	59,17 %
Sustavni	0	28	28	23,33 %
Naturalistički	2	11	13	10,83 %
Pravičnosti	29	7	36	30,00 %
Koji polazi od općih načela	0	1	1	0,83 %

3.2. Upotreba argumenta *a contrario*

Izričita je upotreba ovog argumenta, u obliku „vidi *a contrario*“ ili „vidi suprotno“, uočena u deset presuda.¹³⁰ Tako, primjerice, u predmetu *Szabó i Vissy protiv Mađarske*¹³¹ stoji „vidi, *a contrario*, *Roman Zakharov protiv Rusije*¹³²“. Sud je odbio primijeniti pravilo koje izvodi iz članka 8., prema kojemu o zakonitosti nadzora telekomunikacija nekada može odlučivati i drugo tijelo, ako se nakon usporedbe utvrdi da je ono dovoljno neovisno i kompetentnije za takvu procjenu nego što je to sud. Razlog nemogućnosti primjene norme u prvoj presudi je nepostojanje predviđene sudske kontrole s kojom bi se kontrola nekog drugog tijela uopće uspoređivala, za razliku od druge presude koja se postavlja kao suprotna i u kojoj je takva usporedba bila moguća. Dakle, u toj, kao i u svim drugim pronađenim izričitim upotrebama ovog argumenta, Sud upućuje na neki predmet iz svoje prakse, čije se okolnosti razlikuju od onoga pred njim, a zbog čega nije moguće primijeniti jednake standarde i argumentaciju.

O prešutnoj se pak upotrebi ovog argumenta zaključilo u dvostruko više presuda.¹³³ Takvu se upotrebu za početak prepoznavalo u situacijama kada Sud ne koristi sintagme „vidi *a contrario*“, „vidi suprotno“ ili druge, ali jednako tako upozorava na različitosti predmeta i nemogućnost jednakog odlučivanja u njima. Naprimjer, u *Johnston i drugi protiv Irske*¹³⁴ je na

¹³⁰ Uz izdvojenu, i u presudama *Ahrens protiv Njemačke*, 24. rujna 2012., app. no. 45071/09, § 69, *Bistiéva i drugi protiv Poljske*, 10. srpnja 2018., app. no. 75157/14, § 84., *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 24. travnja 2019., app. no. 43514/15, § 104, *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 13. lipnja 2020., app. no. 45245/15, § 76, *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije*, 13. travnja 2009., app. no. 37048/04, § 123, *Iordachi i drugi protiv Moldavije*, 14. rujna 2009., app. no. 25198/02, § 48, *Mifsud protiv Malte*, 29. travnja 2019., app. no. 62257/15, § 76, *Rodina protiv Latvije*, 14. kolovoza 2020., app. no. 48534 i 19532/15, § 128, *R.M.S. protiv Španjolske*, 18. rujna 2013., app. no. 28775/12, § 84.

¹³¹ *Szabó i Vissy protiv Mađarske*, 6. lipnja 2016., app. no. 37138/14, § 76.

¹³² *Roman Zakharov protiv Rusije*, 4. prosinca 2015., app. no. 47143/06.

¹³³ *A.B. protiv Nizozemske*, 29. siječnja 2002., app. no. 37328/97, § 82, *Aksu protiv Turske*, 15. ožujka 2012., app. no. 4149/04 i 41029/04, § 45, *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, 28. veljače 2018., app. no. 70838/13, § 58, *Babiarz protiv Poljske*, 10. travnja 2017., app. no. 1955/10, § 51, *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), §§ 102-103, *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. siječnja 2001., app. no. 27328/95, § 77, *Craxi protiv Italije*, 17. listopada 2003., app. no. 25337/94, § 58, *Evers protiv Njemačke*, 28. kolovoza 2020., app. no. 17895/14, § 54, *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. srpnja 1989., app. no. 10454/83, § 41, *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 81, *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 130.), § 128, *Khuzhin i drugi protiv Rusije*, 23. siječnja 2009., app. no. 13470/02, § 117, *Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. lipnja 1997., app. no. 20605/92, § 57, *Ilija Stefanov protiv Bugarske*, *Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije*, 21. travnja 2016., app. no. 9908/11, § 184, 22. kolovoza 2008., app. n. 65755/01, § 35, *Michaud protiv Francuske*, 6. ožujka 2013., app. no. 12323/11, § 112, *Larkos protiv Cipra*, 18. veljače 1999., app. no. 29515/95, *Odièvre protiv Francuske*, 13. veljače 2003., app. no. 42326/98, § 43, *Resin protiv Rusije*, 18. ožujka 2019., app. no. 9348/14, § 32, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 113, *Schembri protiv Malte*, 19. rujna 2017., app. no. 66297/13, § 46, § 31.

¹³⁴ *Johnston i drugi protiv Irske*, 18. prosinca 1986., app. no. 9697/82.

podnositelja koji se žalio na nepostojanje prava na razvod općenito u Irskoj primijenio generalno pravilo prema kojemu se ni 8. ni 12. članak ne mogu tumačiti na način da oni automatski jamče i pravo na razvod. U *Babiarz protiv Poljske*,¹³⁵ gdje se podnositelj pak žalio na nedozvoljavanje razvoda braka u njegovom konkretnom slučaju, Sud je rekao da ne može primijeniti takvo generalno pravilo, već pravila pomoću kojih odlučuje o kvaliteti nacionalnih zakonodavstava. U predmetima *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹³⁶ i *Mikulić protiv Hrvatske*,¹³⁷ u kojima su podnositelji htjeli saznati tko su im biološki roditelji, prihvatio je postojanje njihovog prava na pristup dokumentaciji radi saznanja informacija o vlastitom privatnom životu zaštićenog člankom 8. U *Odièvre protiv Francuske*,¹³⁸ gdje je podnositeljica pak kroz dokumentaciju o posvojenju htjela ne samo saznati identitet, već locirati svoju biološku majku, Sud je utvrdio da pravo na pristup dokumentaciji ne postoji. U *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹³⁹ Sud je uspostavio pravila za procjenu proporcionalnosti zadiranja u pravo na privatnost čuvanjem osobnih podataka za nedužne osobe. U *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁴⁰ tako uspostavljena pravila odbija primijeniti jer se radi o podacima osuđenika. U predmetu *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,¹⁴¹ Sud je u kontekstu povrede prava iz članka 8. utvrđivao pravičnost konkretnog zakonodavstva prema kojem su homoseksualni odnosi predstavljali kazneno djelo. U *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁴² upozorava da ne može jednako postupati i sagledavati pravičnost nacionalnog zakonodavstava u vezi prava iz članka 8. apstraktno, s obzirom na to da u ovom slučaju nije postojala direktna mjera ili politika kojom bi se neki životni stil kriminalizirao. U mnogim je predmetima Sud konstatirao da je u situaciji kada je riječ o fotografiji javne osobe moguće utvrditi postojanje javnog interesa za njenu objavu. U *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije*¹⁴³ utvrđuje da takav javni interes neće utvrđivati jer nije riječ o javnoj osobi. Na pokazanim se primjerima jasno može vidjeti da je uistinu riječ o argumentu suprotnom argumentu analogije,¹⁴⁴ kojim se odbija proširiti primjenu pravnih pravila (u ovom slučaju u praksi formuliranih standarda zaštite) na situacije za koju ona nisu uspostavljena.

¹³⁵ *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 51.

¹³⁶ *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.).

¹³⁷ *Mikulić protiv Hrvatske*, 4. rujna 2002., app. no. 53176/99.

¹³⁸ *Odièvre protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 43.

¹³⁹ *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 4. prosinca 2008., app. no. 30562/04 i 30566/04.

¹⁴⁰ *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 88.

¹⁴¹ *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 22. listopada 1981., app. no. 7525/76.

¹⁴² *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 77.

¹⁴³ *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 130.), § 123.

¹⁴⁴ Tarello, G., op. cit. (bilj. 17.), § 24. Riječ je o Tarellovom viđenju, koje se spominje kod objašnjenja argumenta analogije u tekstu gore.

Tako se u analizi upotrebom ovog argumenta smatralo i situacije u kojima Sud naprosto sagledava pravno pravilo te ga odbija primijeniti jer se okolnosti predviđene njim razlikuju od okolnosti u konkretnom slučaju. Primjerice, u *Larkos protiv Cipra*¹⁴⁵ stoji da Sud prihvaća kako diskriminatorne mjere ponekad mogu biti opravdane javnim interesom, ali da njegovo postojanje u ovom predmetu nije bilo dokazano. U *Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije*¹⁴⁶ upozorava da bi uvjetovanje zaposlenja u javnom sektoru lojalnošću državi bilo opravdano, ali se u konkretnom slučaju radilo o zaposlenju u privatnom sektoru. Analizom se uočilo da Sud na ovakav način nerijetko tumači i nacionalno zakonodavstvo, kako bi provjerio ima li neka aktivnost vlasti temelj u domaćim zakonima. Stoga, ako nešto nije bilo propisano, argumentom *a contrario* će zaključiti da to nije bilo dozvoljeno učiniti. Tako u *Antović i Mirković protiv Crne Gore*¹⁴⁷ upozorava da je video nadzor po nacionalnom zakonodavstvu bio dozvoljen samo na ulasku u javne prostore, a pod što se ne može podvesti predavaonicu gdje se video nadzor odvijao. Radi se o očitom primjeru situacije u kojoj tumač primjenjuje argument *a contrario* i ne razmišljajući da ga primjenjuje, jednostavnim provjeravanjem je li situacija predviđena odredbom i odbijanjem njene primjene kada to nije slučaj.

Naišlo se i na situacije u kojima Sud konstatira da okolnosti pred njim nisu predviđene relevantnom odredbom, a onda dodatno pojašnjava zašto njenu primjenu odbija proširiti. Primjerice, u već citiranom predmetu *Gaughran*,¹⁴⁸ Sud je napomenuo kako je prihvaćeno da držanje osobnih podataka na određeno vrijeme nije protivno zaštiti prava iz članka 8. Dalje pak navodi kako je u konkretnom predmetu riječ o držanju osobnih podataka na neodređeno vrijeme te spomenutu dozvolu odbija proširiti na tu situaciju, objašnjavajući da se čuvanje podataka i nakon što osoba umre može negativno odraziti na njene potomke. U *Schembri protiv Malte*¹⁴⁹ Sud navodi kako pravo na obitelj iz članka 8. pokriva situacije u kojima već postoji obitelj, potencijal za njen nastanak, zajednička djeca, veza koja nalikuje braku ili sl. Zatim upozorava da ono ne štiti i situaciju iz konkretnog slučaja u kojoj postoji puka želja na zasnivanje obitelji.

Jasna je upotreba ovog argumenta i u situacijama kada Sud primjenjuje odredbu koja samom svojom formulacijom upućuje na njegovu primjenu, u obliku izraza „samo za“ ili „osim za“. Tako, primjerice, u *A.B. protiv Nizozemske*¹⁵⁰ Sud naglašava da miješanje u pravo na

¹⁴⁵ *Larkos protiv Cipra*, op. cit. (bilj. 133.), § 31.

¹⁴⁶ *Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije*, op. cit. (bilj. 133.), § 184.

¹⁴⁷ *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, op. cit. (bilj. 133.), § 59.

¹⁴⁸ *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 81.

¹⁴⁹ *Schembri protiv Malte* op. cit. (bilj. 133.), § 46.

¹⁵⁰ *A.B. protiv Nizozemske*, op. cit. (bilj. 133.), § 82.

dopisivanje prema članku 8. može biti opravdano samo ako su zadovoljeni uvjeti iz njegovog drugog stavka, to jest, da je miješanje u skladu sa zakonom, ima legitiman cilj i nužno je u demokratskom društvu.

3.3. Upotreba argumenta *a simili ad simile*

Za razliku od prethodnog argumenta, na izričitu upotrebu argumenta *a simili ad simile* ili argumenta analogije se naišlo samo u dvije presude. U *Piechowicz protiv Poljske*,¹⁵¹ gdje Sud upozorava na „važnost prava zatvorenika na komunikaciju sa svojim odvjetnikom na takav način da nitko od zatvorskih vlasti razgovor ne može čuti“. Dalje zaključuje da „analogno tome, isto mora vrijediti i za vlasti koje su uključene u postupak protiv njega“. U *Konstantin Markin protiv Rusije*,¹⁵² žene zaposlene u vojsci su imale pravo na roditeljski dopust, dok takvo pravilo nije vrijedilo i za muškarce. Sud argumentira o obvezi proširenja tog prava i na podnositelja, navodeći da su muškarci, u pogledu prava na roditeljski dopust, u „analognom položaju“ sa ženama.

Zanimljivije je pak bilo primijetiti i prešutne upotrebe argumenta analogije, i to u 18 analiziranih presuda.¹⁵³ Jedan od njih opet jasno ukazuje na suprotnost dosad izloženih argumenata, a riječ je o situacijama u kojima Sud odlučuje proširiti primjenu neke odredbe i na okolnosti koje nisu inicijalno obuhvaćene ili predviđene njom, to jest, na koje se ona izričito ne odnosi. U *Aksu protiv Turske*¹⁵⁴ tako navodi da postojanje stereotipa o pojedincu može utjecati na osjećaje o vlastitoj vrijednosti i samopouzdanje pojedinca, pa time predstavljati i povredu njegovog prava na privatni život. Dalje zaključuje da i postojanje negativnih stereotipa o nekoj grupi može utjecati na osjećaje o vlastitoj vrijednosti i samopouzdanje članova te grupe, a onda i predstavljati povredu privatnog života pojedinca unutar te grupe. U *Vallianatos i drugi protiv Grčke*¹⁵⁵ u zaštiti obiteljskog života izjednačuje parove koji žive zajedno i one koji to iz bilo

¹⁵¹ *Piechowicz protiv Poljske*, 17. srpnja 2012., app. no. 20071/07, § 239.

¹⁵² *Konstantin Markin protiv Rusije*, 22. ožujka 2012., app. no. 30078/06, § 132.

¹⁵³ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 58, *Ahrens protiv Njemačke*, 24. rujna 2012., op. cit. (bilj. 130.), § 58, *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, op. cit. (bilj. 133.), § 41, *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 47, *Bykov protiv Rusije*, 10. ožujka 2009., app. no. 4378/02, § 79, *Egil Einarsson protiv Islanda*, op. cit. (bilj. 153.), § 31, *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 6. veljače 2013., app. no. 22341/09, § 44, *Ivanova i Cherkeзов protiv Bugarske*, 21. srpnja 2016., app. no. 46577/15, § 52, *Konstantin Markin protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 152.), § 130, *Malec protiv Poljske*, 28. rujna 2016., app. no. 28623/12, § 66, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 103, *Schembri protiv Malte*, op. cit. (bilj. 133.), § 45., *Şerife Yiğit protiv Turske*, 2. studenog 2010., app. no. 3976/05, *Sõro protiv Estonije*, 3. prosinca 2015., app. no. 22588/08, *Sargsyan protiv Azerbajdžana*, 16. lipnja 2015., app. no. 40167/06, § 255, § 56, *Szabó i Vissy protiv Mađarske*, op. cit. (bilj. 131.), § 80, *Uzun protiv Njemačke*, 2. prosinca 2010., app. no. 35623/05, § 43, § 94, *Vallianatos i drugi protiv Grčke*, 7. studenog 2013., app. no. 29381/09 i 32684/09, § 73.

¹⁵³ *Aksu protiv Turske* op. cit. (bilj. 133.), § 44.

¹⁵⁴ *Ibid.*, § 58.

¹⁵⁵ *Vallianatos i drugi protiv Grčke*, op. cit. (bilj. 153.), § 73.

kojeg razloga ne mogu, imajući u vidu da ta činjenica ne lišava njihov odnos stabilnosti koja je potrebna za uživanje prava iz članka 8. U *Bykov protiv Rusije*¹⁵⁶ navodi potrebu proširenja primjene pravila i na radioodašiljač jer se, s obzirom na „prirodu i stupanj kojim se njime zadire u privatnost, njegova uporaba ni po čemu ne razlikuje od prisluškivanja telefona“. Možda ovaj posljednji primjer najbolje pokazuje bit argumenta analogije, a to je uzeti u obzir *ratio* propisivanja nekog pravnog pravila te provjeriti vrijedi li on i za slučaj na koji se njegovu primjenu želi proširiti.

Osim što to radi Sud svojom argumentacijom, nekada i sama odredba izričito ostavlja mjesto za proširenje njene primjene, što predstavlja već objašnjenu analogiju *inter legem*. Njeno postojanje u članku 14. Konvencije, u kojemu nakon nabrojenih povoda za diskriminaciju stoji „ili druga okolnost“, Sud je naglasio u predmetima *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁵⁷ te već citiranom predmetu *Aksu*.¹⁵⁸

3.4. Upotreba argumenta *a fortiori*

Izričitu upotrebu ovog argumenta se uočilo u već citiranoj presudi *Babiarz*¹⁵⁹ u kojoj Sud argumentira da se članak 8. ne može tumačiti na način da je njime zajamčeno pravo na razvod, a onda, *a fortiori*, ne može biti tumačen na način da se njime jamči pravo na pozitivan ishod u brakorazvodnom postupku.

Stoga se u analizi tražilo i situacije u kojima Sud ne koristi izraz *a fortiori*, ali zaključuje o tome da neka situacija zaslužuje biti uređena na taj način tim više, značajnije ili iz još značajnijih razloga. Tako se prešutnu upotrebu ovog argumenta uočilo u još pet presuda. U predmetu *Pla i Puncernau protiv Andore*¹⁶⁰ Sud navodi kako je u mnogim prilikama naglasio da je na prvom mjestu zadatak nacionalnih vlasti tumačiti i primjenjivati nacionalno zakonodavstvo. *A fortiori* zaključuje da je jednako pravilo „još više primjenjivo na privatne akte, kao što je oporuka“. U predmetu *Evers*¹⁶¹ spominje pravilo prema kojemu zaštita obiteljskog života ne pokriva situacije u kojima jedna od osoba ne želi kontakt. *A fortiori* onda zaključuje da to pravilo vrijedi „još više u situaciji u kojoj je jedna osoba žrtva nasilja od strane druge osobe“.

¹⁵⁶ *Bykov protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 153.), § 79.

¹⁵⁷ *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 153.), § 44.

¹⁵⁸ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 44.

¹⁵⁹ *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 56.

¹⁶⁰ *Pla i Puncernau protiv Andore*, 15. prosinca 2004., app. no. 69498/01, § 46.

¹⁶¹ *Evers protiv Njemačke* op. cit. (bilj. 133.), § 54.

Sud ovaj argument dodatno rabi i u njegovim oblicima zaključivanja od većeg prema manjem (*a maiori ad minus*) ili manjeg prema većem (*a minori ad maius*). Primjerice, u *Antović i Mirković*¹⁶² zaključuje da pravo na zaštitu privatnog života u sebi mora podrazumijevati i pravo na vođenje privatnog društvenog života. Ovdje se valja prisjetiti primjera iz prethodnog poglavlja u kojemu se navodi ovakvo zaključivanje za poljoprivrednika, koji imajući pravo prvokupa na cijelom zemljištu, ima to pravo i na jednom njegovom dijelu. Dakle, Sud primjenjuje zaključivanje *a maiori ad minus* prema kojemu propisana zaštita nekog većeg pojma, neminovno obuhvaća i zaštitu manjih koji se mogu smatrati obuhvaćenim njime. U predmetu *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁶³ pak zaključuje da je već samo prikupljanje osobnih podataka nedužne osobe predstavljalo povredu prava na privatnost, a da je tim više povredu predstavljalo njihovo nepravilno čuvanje. U *Konstantin Markin protiv Rusije*¹⁶⁴ navodi da je i samo neformalno ispitivanje podnositelja moglo predstavljati zabranjeno zastrašivanje, a kamoli ili tim više, njegovo formalno ispitivanje u kontekstu postupka u Strasbourgu. U navedenim je primjerima vidljiva upotreba drugog oblika argumenta *a fortiori*, kojim se zaključuje *a minori ad maius*, to jest, ako je zabranjeno činiti manje, tim više je zabranjeno činiti nešto više.

3.5. Upotreba argumenta potpunosti pravnog uređenja

Može se pretpostaviti da je ideja o potpunosti prava ono od čega tumač polazi prilikom svakog popunjavanja prava (*prima facie* pravnih praznina) upotrebom drugih argumenata. Ipak, takve situacije treba razlikovati od prešutne upotrebe ovoga argumenta kakvu se u radu nastojalo utvrditi. Evidentiralo se dakle one situacije u kojima Sud u svojoj argumentaciji jasno otklanja tumačenja koja bi rezultirala pravnom prazninom te zaključuje da i *prima facie* neuređena situacija mora biti pravno kvalificirana. Dakako, sljedeći će korak Sudu biti posezanje za drugim argumentima. Takvu se argumentaciju Suda utvrdilo u 11 analiziranih presuda.¹⁶⁵ U predmetu *Konstantin Markin protiv Rusije*¹⁶⁶ Sud otklanja tumačenje Vlade prema kojemu bi pravo na roditeljski dopust ostalo pravno neuređeno, prepoznaje važnost

¹⁶² *Antović i Mirković protiv Crne Gore op. cit.* (bilj. 133.), § 41.

¹⁶³ *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 130.), § 123.

¹⁶⁴ *Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 152.), § 159.

¹⁶⁵ *Ageyevy protiv Rusije*, 9. rujna 2013., app. no. 7075/10, § 219, *Aksu protiv Turske, op. cit.* (bilj. 133.), § 62, *Babiarz protiv Poljske, op. cit.* (bilj. 133.), § 47, *Bor protiv Mađarske*, 18. rujna 2013., app. no. 50474/08, § 24, *Gnahoré protiv Francuske*, 17. siječnja 2001., app. no. 40031/98, § 52, *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, 7. rujna 2020., app. no. 24816/14 i 25140/14, § 116, *Klass i drugi protiv Njemačke*, 6. rujna 1978., app. no. 5029/71, § 41, *Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 152.), § 130, *Maumousseau i Washington protiv Francuske*, 6. prosinca 2007., app. no. 39388/05, § 59, *Odièvre protiv Francuske, op. cit.* (bilj. 133.), § 40, *Osman protiv Danske*, 14. rujna 2011., app. no. 38058/09, § 53.

¹⁶⁶ *Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 152.), § 130.

reguliranja ovog aspekta obiteljskog života te ga podvodi pod doseg zaštite članka 8. U predmetu *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*¹⁶⁷ na isti način pod doseg zaštite članka 8. podvodi pravo na pitku vodu. U *Sargsyan protiv Azerbajdžana*¹⁶⁸ upozorava da pozitivne obveze države u vezi toga članka ne mogu biti precizno definirane, ali da ih se može i treba odrediti pomoću nekih od primjenjivih načela.

3.6. Upotreba argumenta dosljednosti pravnog uređenja

Argument dosljednosti također nije pronađen u izričitom obliku, međutim, pozivanjem na nemogućnost postojanja suprotnih normi se smatralo argumentaciju iz predmeta *Aksu*¹⁶⁹ i *Jishkariani*.¹⁷⁰ Sud u njima navodi kako je već priznao postojanje margine diskrecije za države (prema kojoj one imaju slobodu same procijeniti na koji način, to jest, kojim mjerama će postići cilj konvencijske obveze), stoga ne može istovremeno postojati i njegova obveza da državama određuje na koji način, to jest, kojim mjerama da postignu cilj konvencijske obveze. Njegov zadatak treba shvatiti samo kao provjeru jesu li države potrebno na kraju i učinile.

3.7. Upotreba psihološkog argumenta

Izričitu upotrebu psihološkog argumenta, u obliku pozivanja na volju autora, uočilo se u predmetu *Demopoulos i drugi protiv Turske*,¹⁷¹ u kojemu Sud kaže da, unatoč potrebi dinamičke interpretacije izraza „dom“ iz članka 8., u obzir treba uzeti i izvornu volju autora Konvencije.

U još dvama predmetima se zaključilo o prešutnoj upotrebi ovog argumenta. U predmetu *Babiarz*¹⁷² se naglašava da se ni članak 8. ni članak 12. ne mogu tumačiti kao da jamče pravo na razvod pojedincu, a pogotovo uzevši u obzir pripremne radove (*travaux préparatoires*) Konvencije gdje se vidi namjera ugovornica da takvo pravo izričito bude isključeno. Dakle, premda je Sud ovdje izrijeком upotrijebio doktrinu sagledavanja pripremnih radova Konvencije, može se reći da je u biti riječ o psihološkom argumentu. Ovaj primjer potvrđuje i Tarellovu tvrdnju iz prethodnog poglavlja, prema kojoj ovaj argument danas više služi za diskreditiranje onih tumačenja koja su očito suprotna volji tvoraca zakona, nego za podržavanje tumačenja koja su suglasna toj volji.¹⁷³ Upotrebom ovog argumenta smatralo se i

¹⁶⁷ *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, op. cit. (bilj. 165.), § 116.

¹⁶⁸ *Sargsyan protiv Azerbajdžana* op. cit. (bilj. 153.), § 220.

¹⁶⁹ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 65.

¹⁷⁰ *Jishkariani protiv Gruzije*, 20. prosinca 2018., app. no. 18925/09, § 45.

¹⁷¹ *Demopoulos i drugi protiv Turske*, 1. ožujka 2010., app. no. 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04, § 136.

¹⁷² *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 49.

¹⁷³ Tarello, G., op. cit. (bilj. 17.), § 58.

pozivanje na Preambulu Konvencije, s obzirom na to da je u tom dijelu dokumenta izričito izražena namjera njenih tvoraca. Takvo je pozivanje Sud obavio u *Klass i drugi protiv Njemačke*¹⁷⁴ u kojoj navodi kako u Preambuli stoji da su „temeljne slobode ... najbolje zaštićene istinskom političkom demokracijom, s jedne strane, te zajedničkim razumijevanjem i poštovanjem ljudskih prava o kojima te slobode ovise, s druge strane“, a da to „u kontekstu članka 8. znači obvezu uspostave ravnoteže između zaštite uživanja pojedinčevog prava zajamčenog prvim stavkom te nužnih ograničenja u svrhu zaštite demokratskog društva propisanih drugim stavkom“.

3.8. Upotreba povijesnog argumenta

Kao što je već spomenuto, upotreba povijesnog argumenta je danas općenito rjeđa, a u analiziranom se uzorku nije pronašla niti jedna takva upotreba.

3.9. Upotreba apagogičkog argumenta

Sud ni u jednoj presudi nije izričito spomenuo apagogički argument, no u analizi se njegovom upotrebom smatralo objašnjenja iz 12 presuda,¹⁷⁵ gdje Sud naglašava apsurdnu posljedicu primjene nekog tumačenja.

Već je napomenuto da se apsurdnost može sastojati u apsurdnoj posljedici ili učinku primjene nekog pravila. U predmetu *Gaughran*¹⁷⁶ je Sud tvrdio da bi prihvaćanje da države smiju zadržavati osobne podatke na neodređeno vrijeme bilo jednako kao opravdati pohranjivanje informacija o cijeloj populaciji i svim njihovim preminulim rođacima, što bi definitivno bilo „pretjerano i irelevantno“, a svakako i apsurdno. U predmetu *Rodina*¹⁷⁷ drži da se za objavu o nečijem privatnom životu mora pružiti opravdan razlog ili mogućnost doprinosa javnoj raspravi, a da bi se bez takvih kriterija javni interes sveo na puku „žed javnosti za informacijama o privatnom životu drugih, senzacionalizmom ili čak voajerstvom“. U *Malec protiv Poljske*¹⁷⁸ upozorava na apsurdno tumačenje prema kojemu bi pravo na obitelj značilo

¹⁷⁴ *Klass i drugi protiv Njemačke*, op. cit. (bilj. 165.), § 17.

¹⁷⁵ *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, op. cit. (bilj. 133.), § 41, *Avilkina i drugi protiv Rusije*, 7. listopada 2013., app. no. 1585/09, § 45, *Calogero Diana protiv Italije*, 21. listopada 1996., app. no. 15211/89, § 32, *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 127, *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 98, *Egil Einarsson protiv Islanda*, op. cit. (bilj. 153.), § 36, *Evers protiv Njemačke* op. cit. (bilj. 133.), § 54, *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 89, *Jishkariani protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 170.), *Malec protiv Poljske* op. cit. (bilj. 153.), § 66, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 126, § 62, *Zprotiv Finske*, 25. veljače 1997., app. no. 22009/93, § 95.

¹⁷⁶ *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 89.

¹⁷⁷ *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 126.

¹⁷⁸ *Malec protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 153.), § 66.

obvezu države da popravlja narušene odnose u njoj. U predmetu *Avilkina i drugi protiv Rusije*¹⁷⁹ nameće obvezu čuvanja privatnosti medicinskih podataka kao nužnu za očuvanje povjerenja pacijenata u medicinsku profesiju i zdravstvo. Kada bi Sud članak 8. tumačio drukčije, odnosno, kada ne bi uspostavio takvu obvezu, Sud upozorava da bi pojedinci mogli izbjegavati potražiti liječničku pomoć kada im je ona potrebna, a time i ugroziti svoje zdravlje. U predmetu *Chapman*¹⁸⁰ je argumentirao kako odbijanje nastanjivanja romske obitelji na zemlji na kojoj nije bilo mjesta nije predstavljalo povredu članka 8. Prihvatiti takvo shvaćanje bi prema Sudu bilo jednako kao nametnuti obvezu državama ugovornicama da stvore dovoljno zemlje za nastanjivanje svih pripadnika romske manjine, što je dakako nemoguće i apsurdno.

3.10. Upotreba teleološkog argumenta

Izričitom upotrebom ovog argumenta se smatralo tumačenja iz nešto više od 20 presuda, u kojima se Sud izričito poziva na cilj ili svrhu odredbe ili Konvencije.¹⁸¹ Već je ovdje jasno da je u biti riječ o specifičnoj tumačenjskoj doktrini uzimanja u obzir cilja i svrhe Konvencije, a koja se ni po čemu ne razlikuje od upotrebe teleološkog argumenta u ovom obliku. U *Aksu*¹⁸² i drugim predmetima¹⁸³ Sud izričito govori o temeljnom cilju članka 8., a to je zaštititi pojedince od arbitrarnog miješanja od strane javnih vlasti u uživanje prava zajamčenih njime. U predmetu *Avilkina*¹⁸⁴ izričito spominje svrhu Konvencije (koja je štiti prava pojedinca od aktivnosti javnih vlasti), u smislu da se s obzirom na nju aktivnosti bolnice mogu smatrati odgovornošću države. U *D.L. protiv Bugarske*¹⁸⁵ govori da uređenje prema kojemu škola ima potpunu diskreciju u nadziranju učeničkog dopisivanja, bez propisanog trajanja i razloga za opravdanje, ne može biti spojivo sa svrhom članka 8. U *Michaud protiv Francuske*¹⁸⁶ upozorava da potpuno

¹⁷⁹ *Avilkina i drugi protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 177.), § 45.

¹⁸⁰ *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 98.

¹⁸¹ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 59, *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 47, *D.L. protiv Bugarske*, 17. listopada 2016., app. no. 7472/14, § 106, *Egil Einarsson protiv Islanda*, op. cit. (bilj. 153.), § 33, *Harroudj protiv Francuske*, 4. siječnja 2003., app. no. 43631/09, § 40, *Malec protiv Poljske* op. cit. (bilj. 153.), § 66, *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 139.), § 95, *Maumousseau i Washington protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 165.), § 68, *Michaud protiv Francuske* op. cit. (bilj. 133.), § 102, *Odièvre protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 40, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 103, *Mifsud protiv Malte*, 29. travnja 2019., app. no. 62257/15, § 56, *Ageyevy protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 165.), § 154, *Avilkina i drugi protiv Rusije* op. cit. (bilj. 177.), § 31, *Beghal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 28. svibnja 2019., app. no. 4755/16, § 87, *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške*, op. cit. (bilj. 175.), § 123, *Osman protiv Danske*, op. cit. (bilj. 165.), § 53, *R.M.S. protiv Španjolske*, op. cit. (bilj. 130.), § 69, *Šerife Yiğit protiv Turske*, op. cit. (bilj. 153.), § 99, *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 38, *Zorica Jovanović protiv Srbije*, 9. rujna 2013., app. no. 21794/08, § 69.

¹⁸² *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 59.

¹⁸³ Primjera radi u *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 38, *Odièvre protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 40, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 103 i drugi.

¹⁸⁴ *Avilkina i drugi protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 177.), § 31.

¹⁸⁵ *D.L. protiv Bugarske*, op. cit. (bilj. 183.), § 106.

¹⁸⁶ *Michaud protiv Francuske* op. cit. (bilj. 133.), § 102.

oslobađanje ugovornica od obveza koje imaju prema Konvenciji, u situacijama kada one izvršavaju svoje obveze u svojstvu članica drugih međunarodnih organizacija na koje su također prenijele dio suvereniteta, ne bi bilo u skladu sa svrhom i ciljem Konvencije.

O prešutnoj upotrebi ovog argumenta, bilo to zbog po smislu pozivanja na neki interes ili cilj ili pak zbog uzimanja u obzir dinamike društvenih odnosa koju autori nisu mogli predvidjeti, zaključilo se u nešto manje od četvrtine analiziranih presuda.¹⁸⁷ U *Khoroshenko*¹⁸⁸ upozorava da uređenje i uvjeti u zatvoru za doživotnog zatvorenika moraju imati na umu cilj kazne zatvora, a to je da se osuđenik popravi te potencijalno zatraži prilagodbu svoje kazne. U predmetu *Klass*¹⁸⁹ Sud argumentira da se demokratska društva danas suočavaju sa sve većim prijetnjama špijunaže i terorizma i da upravo zbog toga države moraju imati mogućnost upotrebe sredstava nadzora na području svoje jurisdikcije. Stoga, Sud mora prihvatiti postojanje nekog zakonodavstva koje dopušta tajni nadzor pošte, e-maila i telekomunikacija kao nužnog u demokratskom društvu te interesu nacionalne sigurnosti i/ili sprječavanja zločina. U *Konstantin Markin*¹⁹⁰ zaključuje da u tumačenju ne može ignorirati široki i konstantni razvoj shvaćanja pitanja roditeljskog dopusta za oba roditelja te pravne promjene u većini država stranaka koje ih prate, kao i to da moderna europska društva izjednačavaju roditeljske dužnosti u odgoju djece i za žene i muškarce. U predmetu *Chapman*,¹⁹¹ navodi da s obzirom na to je da Konvencija sustav kojemu je zadaća štiti ljudska prava, Sud u obzir mora uzimati promjene koje se događaju u državama strankama.

3.11. Upotreba argumenta ekonomičnosti

Kao što je već napomenuto, u analiziranom uzorku se upotrebu argumenta ekonomičnosti, bilo izrijekom ili prešutno, nije utvrdilo.

¹⁸⁷ *Aksu protiv Turske, op. cit.* (bilj. 133.), § 44, *Avilkina i drugi protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 177.), § 31, *Bor protiv Mađarske, op. cit.* (bilj. 165.), § 24, *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 133.), § 70, *D.L. protiv Bugarske, op. cit.* (bilj. 183.), § 104, *Egil Einarsson protiv Islanda, op. cit.* (bilj. 153.), § 30, *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije, op. cit.* (bilj. 130.), § 122, *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 153.), § 50, *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, 18. ožujka 2019., app. no. 1759/08, 50766/10 i 50782/10, § 66, *Khoroshenko protiv Rusije*, 30. lipnja 2015., app. no. 41418/04, § 122, *Klass i drugi protiv Njemačke, op. cit.* (bilj. 165.), § 48, *Mifsud protiv Malte, op. cit.* (bilj. 130.), § 56, *Rodina protiv Latvije, op. cit.* (bilj. 130.), § 110, *Şerife Yiğit protiv Turske, op. cit.* (bilj. 153.), § 93, *Z protiv Finske, op. cit.* (bilj. 177.), § 95, *Konstantin Markin protiv Rusije op. cit.* (bilj. 152.), § 147, *Szabó i Vissy protiv Mađarske, op. cit.* (bilj. 131.), § 62.

¹⁸⁸ *Khoroshenko protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 187.), § 122.

¹⁸⁹ *Klass i drugi protiv Njemačke op. cit.* (bilj. 165.), § 48.

¹⁹⁰ *Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 152.), § 140.

¹⁹¹ *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 133.), § 70.

3.12. Upotreba argumenta autoriteta

Kao što je napomenuto u teorijskom prikazu ovog argumenta, u analizi se upotrebom ovog argumenta u užem smislu smatralo pozivanje na gotov produkt tumačenja nekog drugog tijela. U širem smislu se upotrebom ovog argumenta smatralo upotrebu argumenta precedenta, odnosno pozivanje na produkt tumačenja iz vlastite prakse, koja za Sud ne predstavlja obvezni izvor prava. Posljednje se upotrebom argumenta autoriteta smatralo i upotrebu poredbenog argumenta kao njegove podvrste, to jest, tumačenje u skladu s pravnim poretcima država ugovornica.

Upotrebom argumenta autoriteta u užem smislu smatralo se pozivanje Suda na shvaćanja drugih tijela. Primjerice, shvaćanje Međuameričkog suda za ljudska prava i Međuameričke komisije za ljudska prava u predmetu *Khoroshenko*,¹⁹² prema kojemu minimalna razina komunikacije s vlastitom obitelji mora biti dopuštena jednako zatvorenicima koji služe doživotnu kaznu i onima koji služe kakvu drugu kaznu zatvora. U predmetu *Aksu*¹⁹³ Sud se poziva na zaključke Europske komisije protiv rasizma i netolerancije prema kojima vlasti imaju zadatak boriti se protiv negativnih stereotipa o Romima. U *Szabó i Vissy*¹⁹⁴ se vodi konstatacijama Suda Europske Unije o važnosti uspostave adekvatnog zakonodavstva po kojemu vlasti neće moći pretjerano iskorištavati sve uspješnije tehničke mogućnosti zadiranja u privatnost građana.

¹⁹² *Khoroshenko protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 187), § 143.

¹⁹³ *Aksu protiv Turske op. cit.* (bilj. 133.), § 75.

¹⁹⁴ *Szabó i Vissy protiv Mađarske, op. cit.* (bilj. 131.), § 68.

Izričitu primjenu argumenta autoriteta u obliku argumenta precedentia se može uočiti u najmanje 25 presuda,¹⁹⁵ primjera radi u *Aksu*,¹⁹⁶ *Jishkariani*,¹⁹⁷ *Khoroshenko*,¹⁹⁸ *S. i Marper*¹⁹⁹ i *Odièvre*.²⁰⁰ U svakom od tih predmeta se Sud izričito poziva na svoju presudu ili više njih, formulacijom „vidi, između mnogih drugih autoriteta“. Tako Sud upućuje na cijelu argumentaciju i već obavljeno tumačenje iz nekoga predmeta, što mu daje temelj da jednako odluči i u onome pred njim. Cilj je takvog pozivanja naprosto primijeniti neko tumačenje koje se već jednom primijenilo i primijeniti ga samo zbog toga.

U još nekim presudama se naišlo na situacije u kojima Sud ne upotrebljava izrijekom izraz „autoritet“, ali se po smislu može zaključiti o tumačenju temeljenom na ovom argumentu. Tako Sud argument autoriteta nekada upotrebljava tako da se ne pozove na određenu presudu i cijelu argumentaciju u njoj, već točno izdvoji tumačenje nekoga pitanja kako bi taj produkt tumačenja mogao primijeniti i u konkretnoj situaciji. Primjerice, u *Antović i Mirković*²⁰¹ kaže da su relevantna načela koja će primijeniti „uspostavljena u *Niemietz protiv Njemačke*“²⁰² ili da je Sud već u presudi *Bărbulescu protiv Rumunjske*²⁰³ prihvatio da privatni život može uključivati i profesionalne aktivnosti i aktivnosti u javnom kontekstu. U *Jishkariani*²⁰⁴ tvrdi da je Sud već uspostavio relevantne kriterije za uspostavu ravnoteže između privatnog života i slobode govora koje odlučuje primijeniti i u konkretnom predmetu. U *Khoroshenko*²⁰⁵ se poziva na tumačenje Suda prema kojemu svi oblici zatvaranja u samicu bez odgovarajuće mentalne i

¹⁹⁵ *Ageyevy protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 165.), § 119, *Aksu protiv Turske* op. cit. (bilj. 133.), § 43, *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške*, op. cit. (bilj. 175.), § 123, *Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 29. rujna 1996., app. no. 20348/92, § 59, *Calogero Diana protiv Italije*, op. cit. (bilj. 175.), § 32, *Craxi protiv Italije*, op. cit. (bilj. 133.), § 57, *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 70, *D.L. protiv Bugarske*, op. cit. (bilj. 183.), § 105, *Golovan protiv Ukrajine*, 5. listopada 2012., app. no. 41716, § 61, *Huvig protiv Francuske*, 24. travnja 1990., app. no. 11105/84, § 28, *Idalov protiv Rusije*, 22. svibnja 2012., app. no. 5826/03, § 200, *Iliya Stefanov protiv Bugarske*, op. cit. (bilj. 133.), § 48, *Iordachi i drugi protiv Moldavije*, op. cit. (bilj. 130.), § 37, *Zorica Jovanović protiv Srbije* op. cit. (bilj. 183.), § 68, *López Ostra protiv Španjolske*, 9. prosinca 1994., app. no. 16798/90, § 55, *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 139.), § 66, *Michaud protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 51, *Nusret Kaya i drugi protiv Turske*, 8. rujna 2014., app. no. 32750/06, 43572/06, 32054/08, 37753/08 i 600915/08, § 38, *Rinau protiv Litve*, 14. svibnja 2020., app. no. 10926/09, § 185, *Robathin protiv Austrije*, 3. listopada 2012., app. no. 30457/06, § 40, *Tlapak i drugi protiv Njemačke*, 22. lipnja 2018., app. no. 11308/16 i 11344/16, § 84, *Vallianatos i drugi protiv Grčke*, op. cit. (bilj. 153.), § 72, *Yefimenko protiv Rusije*, 8. srpnja 2013., app. no. 152/04, § 138, *Winterstein i drugi protiv Francuske*, 17. listopada 2013., app. no. 27013/07, § 76.

¹⁹⁶ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 43.

¹⁹⁷ *Jishkariani protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 170.), § 48.

¹⁹⁸ *Khoroshenko protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 187), § 121.

¹⁹⁹ *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 139.), § 66.

²⁰⁰ *Odièvre protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 44.

²⁰¹ *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, op. cit. (bilj. 133.), § 40.

²⁰² *Niemietz protiv Njemačke*, 16. prosinca 1992., app. no. 13710/88.

²⁰³ *Bărbulescu protiv Rumunjske*, 5. rujna 2017., app. no. 61496/08.

²⁰⁴ *Jishkariani protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 170.), § 46.

²⁰⁵ *Khoroshenko protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 187), § 140.

fizičke stimulacije imaju štetne učinke. Dakle, riječ je o situacijama u kojima Sud ne vidi potrebu za dodatnim razjašnjavanjem neke tvrdnje, doli činjenice da je Sud već jednom tako odlučio. Poziva se na gotov produkt tumačenja i legitimitet takve tvrdnje proizlazi iz autoriteta Suda.

Kao što je u tekstu gore objašnjeno, postoji i još jedan oblik argumenta autoriteta – poredbeni argument. Sud je praksu država sagledavao u, primjerice, predmetu *Avilkina*²⁰⁶ kada je odlučio ići u smjeru veće zaštite povjerljivosti zdravstvenih podataka jer je to ključno načelo svih pravnih poredaka država stranaka. Razlog smatranja ovoga zaključka poredbenim argumentom jest da se Sud pri tumačenju vodio onim kako se određeni koncept tumači u drugom pravnom poretku, točnije, u pravnim poretcima država ugovornica. U predmetu *Khoroshenko*²⁰⁷ Sud izričito uzima kako su posjeti zatvorenika u doživotnoj kazni zatvora uređeni i kao posljedicu toga da rusko uređenje nije u skladu s tim, zaključuje o povredi prava iz članka 8. U predmetu *S. i Marper*²⁰⁸ naglašava da će uzeti u obzir da većina drugih stranaka primjenjuje pravilo prema kojemu zadržavanje podataka treba biti proporcionalno svrsi zadržavanja i vremenski ograničeno.

Ovdje valja napomenuti i druge predmete u kojima je uočeno sagledavanje poredaka država ugovornica, ali uz izričito naglašavanje primjene doktrine europskog konsenzusa. Tako u predmetima *Konstantin Markin*²⁰⁹, *Gaughran*,²¹⁰ *Khoroshenko*,²¹¹ *S. i Marper*,²¹² *Ahrens protiv Njemačke*,²¹³ *Bistieva i drugi protiv Poljske*,²¹⁴ *Harroudj*²¹⁵ te *Vallianatos*²¹⁶ Sud provjerava postojanje konsenzusa među ugovornicama u tumačenju nekog pitanja, no provjeru obavlja sagledavanjem nacionalnih zakonodavstava, a što se ni po čemu ne razlikuje od upotrebe poredbenog argumenta. Prešutna je upotreba ovog argumenta, na bilo koji od izloženih načina, utvrđena u 46 analiziranih predmeta.²¹⁷

²⁰⁶ *Avilkina i drugi protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 177.), § 45.

²⁰⁷ *Khoroshenko protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 187), §§ 132-135.

²⁰⁸ *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 139.), §§ 105-108.

²⁰⁹ *Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 152.), § 99.

²¹⁰ *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 130.), § 77.

²¹¹ *Khoroshenko protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 187), § 120.

²¹² *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 139.), § 102.

²¹³ *Ahrens protiv Njemačke, op. cit.* (bilj. 130.), § 68.

²¹⁴ *Bistieva i drugi protiv Poljske, op. cit.* (bilj. 130.), § 78.

²¹⁵ *Harroudj protiv Francuske, op. cit.* (bilj. 181.), § 44.

²¹⁶ *Vallianatos protiv Grčke, op. cit.* (bilj. 153.), § 91.

²¹⁷ *Avilkina i drugi protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 177.), § 45, *Ahrens protiv Njemačke*, 24. rujna 2012., app. no. 45071/09, § 58, *Aksu protiv Turske, op. cit.* (bilj. 133.), § 71, *Antović i Mirković protiv Crne Gore, op. cit.* (bilj. 133.), § 40, *Beghal protiv Ujedinjenog Kraljevstva op. cit.* (bilj. 181.), § 95, *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške, op. cit.* (bilj. 175.), § 123, *Bistieva i drugi protiv Poljske, op. cit.* (bilj. 130.), § 78, *Buckley protiv*

3.13. Upotreba sustavnog argumenta

Premda nije pronađeno izričito naglašavanje upotrebe sustavnog argumenta, u nešto manje od četvrtine presuda se naišlo na njegovu prešutnu upotrebu.²¹⁸

Sustavnim argumentom se u analizi smatralo argumentaciju Suda iz predmeta *Klass*²¹⁹ u kojoj naglašava vladavinu prava kao temeljno načelo demokratskih društava, koje je izričito naglašeno u Preambuli Konvencije te tako izvodi pravilo o tome da nadzor treba podlijegati sudskoj kontroli. Ova se argumentacija smatrala sustavnim argumentom upravo zato što Sud zaključak izvodi iz smještaja ovog načela unutar Konvencije. Preambula dokumenta u pravilu predstavlja njegov dio u kojemu se nalaze osnovna načela koja se protežu kroz i u velikoj mjeri određuju daljnji tekst, a vladavina prava onda predstavlja načelo koje se smatra višom normom u skladu s kojom konvencijski tekst valja tumačiti.

Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 195.), § 54, Bykov protiv Rusije, op. cit. (bilj. 153.), § 93, Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 130.), § 98, D.L. protiv Bugarske, op. cit. (bilj. 183.), § 105, Egil Einarsson protiv Islanda, op. cit. (bilj. 153.), § 36, Fröhlich protiv Njemačke, 26. listopada 2018., app. no. 16112/15, § 57, Funke protiv Francuske, 25. veljače 1993., app. no. 10828/84, § 55, Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 133.), § 42, Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 130.), § 76, Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 133.), § 44, Harroudj protiv Francuske, op. cit. (bilj. 181.), § 42, Hudorovič i drugi protiv Slovenije, op. cit. (bilj. 165.), § 112, Huvig protiv Francuske, op. cit. (bilj. 195.), § 28, Idalov protiv Rusije op. cit. (bilj. 195.), § 197, Iliya Stefanov protiv Bugarske op. cit. (bilj. 133.), § 34, Ivanova i Cherkezov protiv Bugarske op. cit. (bilj. 153.), § 53, Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije, op. cit. (bilj. 133.), § 182, Jishkariani protiv Gruzije, op. cit. (bilj. 170.), § 46, K.H. i drugi protiv Slovačke, 6. studenog 2009., app. no. 32881/04, § 46, Kaboğlu i Oran protiv Turske, op. cit. (bilj. 187.), § 65, Khoroshenko protiv Rusije, op. cit. (bilj. 187), § 121, Khuzhin i drugi protiv Rusije, op. cit. (bilj. 133.), § 115, Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit. (bilj. 152.), § 148, M.S. protiv Švedske, 27. kolovoza 1997., app. no. 74/1996/693/885, § 41, Maumousseau i Washington protiv Francuske, op. cit. (bilj. 165.), § 60, McLeod protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 23. rujna 1998, app. no. 72/1997/856/1065, § 52, Mifsud protiv Malte, op. cit. (bilj. 130.), § 54, Odièvre protiv Francuske, op. cit. (bilj. 133.), § 42, Petri Sallinen i drugi protiv Finske, op. cit. (bilj. 174.), § 77, R.E. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 27. siječnja 2016., app. no. 62498/11, § 123, Resin protiv Rusije, op. cit. (bilj. 133.), § 22, Rinau protiv Litve, op. cit. (bilj. 197.), § 194, Sõro protiv Estonije, op. cit. (bilj. 153.), § 59, Szabó i Vissy protiv Mađarske, op. cit. (bilj. 131.), § 56, Uzun protiv Njemačke, op. cit. (bilj. 153.), § 62, Valenzuela Contreras protiv Španjolske, 30. srpnja 1998., app. no. 58/1997/842/1048, § 46, Vallianatos i drugi protiv Grčke, op. cit. (bilj. 153.), § 91, Z protiv Finske, op. cit. (bilj. 177.), § 95.

²¹⁸ *Ahrens protiv Njemačke, 24. rujna 2012., op. cit. (bilj. 130.), § 90, Aksu protiv Turske op. cit. (bilj. 133.), § 63, Al-Nashif protiv Bugarske, 20. rujna 2002., app. no. 50963/99, § 119, Babiarz protiv Poljske, op. cit. (bilj. 133.), § 58, Beghal protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 181.), § 88, Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške, op. cit. (bilj. 175.), § 123, Bykov protiv Rusije, op. cit. (bilj. 153.), § 76, Calogero Diana protiv Italije, op. cit. (bilj. 175.), § 33, Craxi protiv Italije, op. cit. (bilj. 133.), § 64, Egil Einarsson protiv Islanda, op. cit. (bilj. 153.), § 34, Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije, op. cit. (bilj. 130.), § 122, Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit. (bilj. 153.), § 42, Hudorovič i drugi protiv Slovenije, op. cit. (bilj. 165.), § 111, Kaboğlu i Oran protiv Turske, op. cit. (bilj. 187.), § 50, Klass i drugi protiv Njemačke, op. cit. (bilj. 165.), § 55, Konstantin Markin protiv Rusije, op. cit. (bilj. 152.), § 129, Messina protiv Italije, 28. prosinca 2000., app. no. 25498/94, § 61, Mifsud protiv Malte, op. cit. (bilj. 130.), § 71, Prokopovich protiv Rusije, 18. veljače 2005., app. no. 58225/00, § 36, Rinau protiv Litve, op. cit. (bilj. 197.), § 152, op. cit. (bilj. 130.), § 110, Sargsyan protiv Azerbajdžana, op. cit. (bilj. 153.), § 253, Schembri protiv Malte, op. cit. (bilj. 133.), § 49, Şerife Yiğit protiv Turske, op. cit. (bilj. 153.), § 99, Szabó i Vissy protiv Mađarske, op. cit. (bilj. 131.), § 65, Tlapak i drugi protiv Njemačke, op. cit. (bilj. 197.), 79.*

²¹⁹ *Klass i drugi protiv Njemačke, op. cit. (bilj. 165.), § 55.*

Upotrebom ovog argumenta smatralo se i obrazloženja iz predmeta *Petri Sallinen i drugi protiv Finske*²²⁰ te *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške*²²¹ u kojima Sud u obzir uzima da izvorni izraz *domicile* na francuskom jeziku ima šire značenje nego izraz *home* u engleskom te se može proširiti na, primjerice, nečiji profesionalni ured. Dakle, smatra se da je riječ o sustavnom argumentu jer je Sud pokušao pronaći značenje koje je u skladu s konceptom unutar francuskog pravnog i jezičnog sustava.

Ipak, najveći je broj uočene upotrebe sustavnog argumenta u njegovom obliku povezivanja odredbi. Riječ je o situacijama kada Sud tvrdi da se neka odredba mora tumačiti u vezi s drugom odredbom, da se neka odredba ne može tumačiti bez uzimanja u obzir druge odredbe ili u kojima naglašava da je odlučio temeljem neke odredbe, a u vezi s nekom drugom odredbom. Primjerice, u predmetu *Aksu*,²²² kao u mnogim drugim, naglašava da se u situacijama kad je do povrede prava pojedinca zajamčenih člankom 8. došlo zbog nečijeg uživanja prava na slobodu govora, kod primjene članka 8. mora uzeti u obzir i članak 10. Konvencije. U *Kaboğlu i Oran*²²³ kaže da će procjenjivati ozbiljnost tretmana i tako utvrđivati je li on predstavljao povredu prava iz 2., 3. ili 8. članka Konvencije. U *Tlapak i drugi protiv Njemačke*²²⁴ Sud paralelno tumači članke 8. i 9. Konvencije te članak 2. Protokola br. 1, kako bi zaključio o postojanju prava roditelja na komuniciranje i promoviranje vlastitih vjerskih uvjerenja u odgoju svoje djece.

3.14. Upotreba naturalističkog argumenta

Sud u predmetu *Piechowicz protiv Poljske*²²⁵ tvrdi da po prirodi stvari, posjeti djece ili maloljetnika općenito zatvoru, zahtijevaju posebne mjere ovisno o njihovoj dobi i mogućim posljedicama na njihovo emocionalno stanje i dobrobit, ali i o osobi koju posjećuju. S obzirom na to, zaključuje, vlasti su trebale imati na umu da je podnositelj opasna osoba i tome prilagoditi ostvarivanje osobnih odnosa s njegovim sinom. U *Al-Nashif protiv Bugarske*²²⁶ stoji da su, po prirodi stvari, prijete nacionalnoj sigurnosti različitog karaktera i da ih je teško predvidjeti i unaprijed definirati. Ipak, zaključuje Sud, moraju postojati neke mjere kojima će se ostaviti

²²⁰ *Petri Sallinen i drugi protiv Finske*, 27. prosinca 2005., app. no. 50882/99, § 70.

²²¹ *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške*, 8. srpnja 2013., app. no. 24117/08, § 104.

²²² *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 63.

²²³ *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, op. cit. (bilj. 187.), § 50.

²²⁴ *Tlapak i drugi protiv Njemačke*, op. cit. (bilj. 197.), § 79.

²²⁵ *Piechowicz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 151.), § 221.

²²⁶ *Al-Nashif protiv Bugarske*, op. cit. (bilj. 218.), § 121.

diskrecija vlastima da postupe protiv njih. Ovdje se radi o primjerima iz dviju presuda u kojima se uočila izričita upotreba ovoga argumenta.

Međutim, u 11 analiziranih presuda se pronašlo i primjere zaključivanja Suda po prirodi stvari, po nekom redovnom tijeku događaja, zdravorazumskom i općeprihvaćenom shvaćanju, bez naglašavanja da se radi o ovome argumentu.²²⁷ U predmetu *Osman protiv Danske*²²⁸ tvrdi da je briga roditelja o djetetu temeljni element prava obiteljskog života te je zato nužno i „normalno“ da roditelji imaju pravo odlučiti gdje će dijete stanovati. U već citiranom primjeru iz predmeta *Hudorovič*²²⁹ argumentom prirode stvari proširuje doseg norme iz članka 8. Naime, Sud u početku konstatira da članak 8. ne jamči pravo na pitku vodu, međutim, nakon toga uzima u obzir da, po prirodi stvari, ljudi bez vode ne mogu preživjeti. Dugi period bez pristupa pitkoj vodi će, potpuno razumno, imati teške učinke na zdravlje i ljudsko dostojanstvo, napadajući srž prava na privatni život i dom u smislu članka 8. Stoga se može zaključiti da je neizbježna upotreba ovog argumenta od strane Suda onda kada konstatira nešto što je prirodno iliti normalno.

3.15. Upotreba argumenta pravičnosti

Sud je u gotovo četvrtini predmeta argument pravičnosti rabio pokušavajući uspostaviti pravednu ravnotežu između suprotstavljenih interesa, to jest, na način koji je Tarello smatrao najlakšom upotrebom ovog argumenta.²³⁰ U *Aksu*²³¹ naglašava kako se kod povrede prava iz članka 8. uživanjem prava iz članka 10. treba postići pravedna ravnoteža između prava na

²²⁷ *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, op. cit. (bilj. 133.), § 43, *Craxi protiv Italije*, op. cit. (bilj. 133.), § 63, *Egil Einarsson protiv Islanda*, op. cit. (bilj. 153.), § 37, *Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 45, *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, op. cit. (bilj. 165.), § 116, *Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije*, op. cit. (bilj. 133.), § 187, *Khoroshenko protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 187.), § 106, *Osman protiv Danske*, op. cit. (bilj. 165.), § 73, *Schembri protiv Malte* op. cit. (bilj. 133.), § 47, *Szabó i Vissy protiv Mađarske*, op. cit. (bilj. 131.), § 62.

²²⁸ *Osman protiv Danske*, op. cit. (bilj. 165.), § 73.

²²⁹ *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, op. cit. (bilj. 165.), § 116.

²³⁰ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 63, *Avilkina i drugi protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 177.), § 45, *Babiarz protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 133.), § 47, *Bistieva i drugi protiv Poljske*, op. cit. (bilj. 130.), § 78, *Bor protiv Mađarske*, op. cit. (bilj. 165.), § 24, *Egil Einarsson protiv Islanda*, op. cit. (bilj. 153.), § 34, *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 133.), § 72, *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 130.), § 96, *Gnahoré protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 165.), § 52, *Harroudj protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 181.), § 70, *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, op. cit. (bilj. 165.), § 140, *Jishkariani protiv Gruzije*, op. cit. (bilj. 170.), § 43, *K.H. i drugi protiv Slovačke*, op. cit. (bilj. 119.), § 45, *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, op. cit. (bilj. 187.), § 70, *Khoroshenko protiv Rusije*, op. cit. (bilj. 187.), § 149., *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 139.), § 125, *Maumousseau i Washington protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 165.), § 62, *McLeod protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, op. cit. (bilj. 219.), § 53, *Messina protiv Italije*, op. cit. (bilj. 220.), § 73, *Odièvre protiv Francuske*, op. cit. (bilj. 133.), § 40, *Osman protiv Danske*, op. cit. (bilj. 165.), § 53, *Paposhvili protiv Belgije*, 13. prosinca 2016., app. no. 41738/10, § 221, *Rinau protiv Litve*, op. cit. (bilj. 197.), § 188, *R.M.S. protiv Španjolske*, op. cit. (bilj. 130.), § 69, *Rodina protiv Latvije*, op. cit. (bilj. 130.), § 103, *Şerife Yiğit protiv Turske*, op. cit. (bilj. 153.), § 100, *Sommerfeld protiv Njemačke*, 8. srpnja 2003., app. no. 31871/96, § 64, *Tlapak i drugi protiv Njemačke*, op. cit. (bilj. 197.), § 81.

²³¹ *Aksu protiv Turske*, op. cit. (bilj. 133.), § 63.

privatnost i prava na slobodu govora, u *Avilkina*²³² naglašava da se treba naći pravedna ravnoteža između interesa pojedinca za povjerljivost medicinskih podataka i interesa za istraživanje i progon zločina te u predmetu *Mifsud protiv Malte*²³³ između interesa jedne osobe da utvrdi očinstvo i interesa druge osobe da se ne podvrgava DNK testiranju.

Osim toga, upotrebom ovog argumenta smatralo se i situacije iz nešto manje od 10 presuda, u kojima Sud nastoji izbjeći očito nepravedna tumačenja ili njihove posljedice. U predmetu *Chapman*²³⁴ Sud naglašava kako će u pravilu odbiti pružiti zaštitu onima koji se svjesno protuzakonito nastane na ekološki zaštićenom mjestu. Kada bi učinio drukčije, tvrdi Sud, ohrabrio bi nezakonita ponašanja i ugrozio uživanje prava na zdrav okoliš drugih ljudi. U *Hudorovič*²³⁵ upozorava da države u kontekstu članka 8. moraju ispraviti nepravednu nejednakost između većine društva i manjina u njemu, pa tako prilikom zadiranja u uživanje prava zajamčenih tim člankom u obzir moraju uzeti specifičnosti i potrebe manjina. U predmetu *Vallianatos*²³⁶ Sud drži da države kod zaštite prava na obitelj na umu moraju imati razvoj društava i promjene u percepciji društvenih i građanskih pitanja i veza te prihvatiti da ne postoji samo jedan izbor načina na koji će netko živjeti svoj privatni život. Ovim tumačenjem Sud zabranjuje neopravdano isključivanje homoseksualnih parova od zaštite prava na obiteljski život jer bi takvo uređenje rezultiralo diskriminacijom.

3.16. Upotreba argumenta koji polazi od općih načela

U analizi se upotrebom ovog argumenta smatralo situacije u kojima je Sud odredbu članka 8. shvatio kao odredbu kojom se izražava načelo pa na temelju njega izveo neizraženo pravilo (to jest, upotrijebio ovaj argument u proizvodnom obliku), ali i situacije u kojima je Sud na temelju nekog općeg načela izabrao ono značenje članka 8. koje je u skladu s njim (to jest, upotrijebio ovaj argument u tumačenjskom obliku).

Tako u predmetu *Aksu*²³⁷ Sud naglašava da je u podlozi članka 8. zapravo načelo osobne autonomije. Dodaje dakle da se tumačenjem odredbe članka 8. u skladu s tim načelom dolazi do zaključka prema kojemu su njome zaštićena i pojedinčeva prava na fizički i društveni identitet.

²³² *Avilkina i drugi protiv Rusije, op. cit.* (bilj. 177.), § 45.

²³³ *Mifsud protiv Malte, op. cit.* (bilj. 130.), § 77.

²³⁴ *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva, op. cit.* (bilj. 133.), § 102.

²³⁵ *Hudorovič i drugi protiv Slovenije, op. cit.* (bilj. 165.), § 142.

²³⁶ *Vallianatos i drugi protiv Grčke, op. cit.* (bilj. 153.), § 84.

²³⁷ *Aksu protiv Turske op. cit.* (bilj. 133.), § 58.

4. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio prikazati argumentaciju Suda na način različit od onoga u svojoj proučenoj literaturi koja se bavi tom tematikom. Unutar uzorka u koji su se uzela obrazložena odluka Suda o pravima iz članka 8. iz 120 presuda se kvalitativnom analizom sadržaja prepoznavalo argumentaciju koja odgovara Tarellovom opisu jednog od 15 tradicionalnih tumačenjskih argumenata.

Najvažniji je zaključak ovoga rada da Sud prilikom tumačenja Konvencije i odlučivanju o ljudskim pravima, ne upotrebljava samo specifične doktrine tumačenja koje je razvio u praksi, već i tradicionalne tumačenjske argumente s Tarellovog popisa. U radu se dokazala i teza prema kojoj je prešutna upotreba takvih argumenata generalno učestalija od izričite, premda takav zaključak nije vrijedio kod teleološkog argumenta i argumenta pravičnosti. Zanimljivo je primijetiti i da dobiveni podaci o upotrebama argumenata u analiziranim dijelovima presuda uvelike odgovaraju teoretskim konstatacijama o njihovoj upotrebi. Tako se, primjerice, nije utvrdilo niti jednu upotrebu povijesnog argumenta za koji i u literaturi stoji da je u suvremenim prilikama „odbačen“, dok se uočeno pozivanje na volju tvorca obavilo kako bi se odlučilo o onom što se nije htjelo, a ne onom što se htjelo. Valja spomenuti i da osim povijesnog argumenta, nije pronađena upotreba ni argumenta ekonomičnosti, ali što i dalje znači da je Sud upotrebljavao čak 13 od 15 argumenata s Tarellovog popisa. Najučestalija je upotreba argumenta autoriteta, a zatim slijede teleološki argument, argument pravičnosti, argument *a contrario* te sustavni argument. Ne može se reći da je Sud neki argument upotrebljavao više ili manje ovisno o kojem elementu (pravu) iz članka 8. je riječ, ali općenita je primjedba da su presude u kojima se raspravljalo o pravima na privatnost i obitelj daleko obrazloženije i argumentiranije. Važno je spomenuti i uočavanje mogućnosti zaključivanja o upotrebi tradicionalnih argumenata čak i u situacijama izričite upotrebe nekih od specifičnih doktrina, pa i ideju prema kojoj ih ne razlikuje ništa doli naziva.

Dakako, ograničenost istraživanja uvjetuje ograničenost zaključaka te nalazi do kojih se u ovome radu došlo ne mogu biti poopćeni. Oni vrijede za analizirane dijelove presuda, no smatra se da njihova konstrukcija ima potencijal razjasniti način rada najvažnijeg mehanizma zaštite ljudskih prava u Europi. Izlaganje prakse Suda na način koji je jednostavniji i nacionalnim sudovima bliži od onoga u ostatku literature, pridonosi shvaćanju ovih iznimno važnih standarda u nacionalnim pravnim porecima, kako u znanosti, tako i u praksi. Osim toga, dokazivanjem da je i ovakva analiza tumačenja Konvencije moguća, nudi se put za daljnja istraživanja, u kojima bi se moglo pronaći odgovore na određena pitanja koja ovaj rad otvara.

Neka od njih bi bila pitanje sličnosti i ostalih specifičnih doktrina s tradicionalnim tumačenjskim argumentima, pitanja o važenju na ovom uzorku dobivenih zaključaka i na uzorku presuda o ostalim konvencijskim pravima, o pravilnosti pojave argumenata s obzirom na neka druga mjerila (kod apstraktnog odnosno konkretnog tumačenja, u njihovom pozitivnom ili negativnom obliku) te brojna druga. Takvu bi analizu možda bilo korisno obaviti na opsežnijem uzorku, a polazeći od u ovom radu konstruiranih zaključaka.

5. Popis literature

5.1. Knjige

1. Guastini, R., *Sintaksa prava*, Naklada Breza, Zagreb, 2019.
2. Guastini, R. *Tumačenje i argumentacija*, Naklada Breza, Zagreb, 2023. (u pripremi)
3. Harašić, Ž., *Sudska argumentacija*, Pravni fakultet, Split, 2010.
4. Macagno, F., Sartor, G., Walton, D. *Argumentation schemes for statutory interpretation*, Cambridge University Press, 2012.
5. MacCormick, D.N., Summers, R.S., *Interpreting Statutes – A comparative study*, Routledge, New York, 2016.
6. Visković, N., *Argumentacija i pravo*, Pravni fakultet, Split, 1997.

5.2. Članci

1. Arnardóttir, O. M., *Res interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights*, The European Journal of International Law, 28 (3), 2017., 819 – 843
2. Connelly, A. M., *Problems of Interpretation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*, The International and Comparative Law Quarterly, 1986., 35 (3), 567-593
3. Dzehtsiarou, K., *European consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights*, German Law Journal, 2011., 12 (10), 1730-1744
4. Hall, M.A., Wright, R.F., *Systematic Content Analysis of Judicial Opinions*, California Law Review, 2008., 96 (1), 63–122
5. Harašić, Ž., *Dometi sistematskog tumačenja u pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 46 (2), 2009., 315-335

6. Harašić, Ž., *More about teleological argumentation in law*, *Pravni vjesnik*, 2015., 31 (3-4), 23-50
7. Keršić, M., *Argument a contrario*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 59 (2), 2022., 295-313
8. Marochini Zrinski, M., *Izazovi u primjeni i tumačenju Konvencije u Republici Hrvatskoj*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 55 (2), 2018., 423-446
9. McBride, J., *The Doctrines and Methodology of Interpretation of The European Court of Human Rights*, Council of Europe, 2021., 1-72
10. Tarello, G., *Argumentacija tumačenja i sheme obrazlaganja u pridavanju značenja normativnim tekstovima*, *Revus* [Mrežno izdanje], 45, 2021.
11. Tomić, I., *Tumačenje, pravne praznine i načelo zakonitosti*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 28 (1), 2020., 106-128
12. Wildemuth, B.M., Zhang, Y., *Qualitative Analysis of Content*, *Human Brain Mapping* 30 (7), 2005., 2197-2206

5.3. Mrežni izvori

1. Europski sud za ljudska prava <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/186>
2. Europski sud za ljudska prava u 50 pitanja https://www.echr.coe.int/Documents/50Questions_HRV.pdf
3. Vodič kroz članak 8. Konvencije https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_HRV.pdf

5.4. Zakonodavstvo

1. Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora (NN 16/1993)
2. (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17)
3. Opća deklaracija o ljudskim pravima, 10. prosinca 1948.

5.5. Presude

1. *A.B. protiv Nizozemske*, 29. siječnja 2002., app. no. 37328/97
2. *Ageyevy protiv Rusije*, 9. rujna 2013., app. no. 7075/10

3. *Ahrens protiv Njemačke*, 24. rujna 2012., app. no. 45071/09
4. *Aksu protiv Turske*, 15. ožujka 2012., app. no. 4149/04 i 41029/04
5. *Al-Nashif protiv Bugarske*, 20. rujna 2002., app. no. 50963/99
6. *Andrey Medvedev protiv Rusije*, 13. prosinca 2016., app. no. 75737/13
7. *Antović i Mirković protiv Crne Gore*, 28. veljače 2018., app. no. 70838/13
8. *Aune protiv Norveške*, 11. travnja 2011., app. no. 52502/07
9. *Avilkina i drugi protiv Rusije*, 7. listopada 2013., app. no. 1585/09
10. *Babiarz protiv Poljske*, 10. travnja 2017., app. no. 1955/10
11. *Bărbulescu protiv Rumunjske*, 5. rujna 2017., app. no. 61496/08.
12. *Beghal protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 28. svibnja 2019., app. no. 4755/16
13. *Bernh Larsen Holding i drugi protiv Norveške*, 8. srpnja 2013., app. no. 24117/08
14. *Bistieva i drugi protiv Poljske*, 10. srpnja 2018., app. no. 75157/14
15. *Bor protiv Mađarske*, 18. rujna 2013., app. no. 50474/08
16. *Buckley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 29. rujna 1996., app. no. 20348/92
17. *Bykov protiv Rusije*, 10. ožujka 2009., app. no. 4378/02
18. *Calogero Diana protiv Italije*, 21. listopada 1996., app. no. 15211/89
19. *Catt protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 24. siječnja 2019., app. no. 43514/15
20. *Chapman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. siječnja 2001., app. no. 27328/95
21. *Chiragov i drugi protiv Armenije*, 16. lipnja 2015., app. no. 13216/05
22. *Craxi protiv Italije*, 17. listopada 2003., app. no. 25337/94
23. *Cronin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 6. siječnja 2004., app. no. 15848/03
24. *Ćosić protiv Hrvatske*, 5. lipnja 2009., app. no. 28261/06
25. *D.L. protiv Bugarske*, 17. listopada 2016., app. no. 7472/14
26. *Demopoulos i drugi protiv Turske*, 1. ožujka 2010., app. no. 46113/99, 3843/02, 13751/02
13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04, 21819/04
27. *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 22. listopada 1981., app. no. 7525/76
28. *Egil Einarsson protiv Islanda*, 17. listopada 2018., app. no. 31221/15
29. *Evers protiv Njemačke*, 28. kolovoza 2020., app. no. 17895/14
30. *Fägerskiöld protiv Švedske*, 26. veljače 2008., app. no. 37664/04
31. *Foxley protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 20. rujna 2000., app. no. 33274/96
32. *Fröhlich protiv Njemačke*, 26. listopada 2018., app. no. 16112/15
33. *Funke protiv Francuske*, 25. veljače 1993., app. no. 10828/84
34. *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. srpnja 1989., app. no. 10454/83
35. *Gaughran protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 13. lipnja 2020., app. no. 45245/15

36. *Gillow protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 24. studenog 1996., app. no. 9063/80
37. *Giorgi Nikolaishvili protiv Gruzije*, 13. travnja 2009., app. no. 37048/04
38. *Gnahoré protiv Francuske*, 17. siječnja 2001., app. no. 40031/98
39. *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. veljače 1975., app. no. 4451/70
40. *Golovan protiv Ukrajine*, 5. listopada 2012., app. no. 41716
41. *Grace protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 15. prosinca 1988., app. no. 11523/85
42. *Halford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 25. lipnja 1997., app. no. 20605/92
43. *Harroudj protiv Francuske*, 4. siječnja 2003., app. no. 43631/09
44. *Hode i Abdi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 6. veljače 2013., app. no. 22341/09
45. *Howard protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 16. srpnja 1987, app. no. 10825/84
46. *Hudorovič i drugi protiv Slovenije*, 7. rujna 2020., app. no. 24816/14 i 25140/14
47. *Huvig protiv Francuske*, 24. travnja 1990., app. no. 11105/84
48. *Idalov protiv Rusije*, 22. svibnja 2012., app. no. 5826/03
49. *Iliya Stefanov protiv Bugarske*, 22. kolovoza 2008., app. no. 65755/01
50. *Iordachi i drugi protiv Moldavije*, 14. rujna 2009., app. no. 25198/02
51. *Ivanova i Cherkezov protiv Bugarske*, 21. srpnja 2016., app. no. 46577/15
52. *Ivanovski protiv Sjeverne Makedonije*, 21. travnja 2016., app. no. 9908/11
53. *James i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. veljače 1986., app. no. 8793/79
54. *Jankauskas protiv Litve*, 6. srpnja 2005., app. no. 59304/00
55. *Jishkariani protiv Gruzije*, 20. prosinca 2018., app. no. 18925/09
56. *Johnston i drugi protiv Irske*, 18. prosinca 1986., app. no. 9697/82
57. *K.H. i drugi protiv Slovačke*, 6. studenog 2009., app. no. 32881/04
58. *Kaboğlu i Oran protiv Turske*, 18. ožujka 2019., app. no. 1759/08, 50766/10 i 50782/10
59. *Karner protiv Austrije*, 24. listopada 2003., app. no. 40016/98
60. *Karrer protiv Rumunjske*, 21. svibnja 2012., app. no. 16965/10
61. *Keslassy protiv Francuske*, 8. siječnja 2002., app. no. 51578/99
62. *Khoroshenko protiv Rusije*, 30. lipnja 2015., app. no. 41418/04
63. *Khuzhin i drugi protiv Rusije*, 23. siječnja 2009., app. no. 13470/02
64. *Klass i drugi protiv Njemačke*, 6. rujna 1978., app. no. 5029/71
65. *Konstantin Markin protiv Rusije*, 22. ožujka 2012., app. no. 30078/06
66. *Labita protiv Italije*, 6. travnja 2000., app. no. 26772/95
67. *Larkos protiv Cipra*, 18. veljače 1999., app. no. 29515/95
68. *Leveau i Fillon protiv Francuske*, 6. rujna 2005., app. no. 63512/00 i 63513/00
69. *López Ostra protiv Španjolske*, 9. prosinca 1994., app. no. 16798/90

70. *Lüdi protiv Švicarske*, 15. lipnja 1992., app. no. 12433/ 86
71. *Luordo protiv Italije*, 17. listopada 2003., app. no. 32190/96
72. *M.S. protiv Švedske*, 27. kolovoza 1997., app. no. 74/1996/693/885
73. *Malec protiv Poljske*, 28. rujna 2016., app. no 28623/12
74. *Maumousseau i Washington protiv Francuske*, 6. prosinca 2007., app. no, 39388/05
75. *McCann protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 13. kolovoza 2008., app. no. 19009, 04
76. *McLeod protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 23. rujna 1998, app. no. 72/1997/856/1065
77. *Meimanis protiv Latvije*, 21. listopada 2015., app. no. 70597/11
78. *Melnikov protiv Rusije*, 14. travnja 2010., app. no. 23610/03
79. *Messina protiv Italije*, 28. prosinca 2000., app. no. 25498/94,
80. *Michaud protiv Francuske*, 6. ožujka 2013., app. no. 12323/11
81. *Mifsud protiv Malte*, 29. travnja 2019., app. no. 62257/15
82. *Mikulić protiv Hrvatske*, 4. rujna 2002., app. no. 53176/99
83. *Moustaquim protiv Belgije*, 18. veljače 1991., app. no. 12313/86
84. *Naydyon protiv Ukrajine*, 14. siječnja 2011., app. no. 1674/03
85. *Ndidi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 29. siječnja 2018., app. no. 41215/14
86. *Niemietz protiv Njemačke*, 16. prosinca 1992., app. no. 13710/88
87. *Nusret Kaya i drugi protiv Turske*, 8. rujna 2014., app. no. 32750/06
88. *Odièvre protiv Francuske*, 13. veljače 2003., app. no. 42326/98
89. *Osman protiv Danske*, 14. rujna 2011., app. no. 38058/09
90. *Paposhvili protiv Belgije*, 13. prosinca 2016., app. no. 41738/10
91. *Petri Sallinen i drugi protiv Finske*, 27. prosinca 2005., app. no. 50882/99
92. *Petrov protiv Bugarske*, 22. kolovoza 2008., app. no. 15197/02
93. *Piechowicz protiv Poljske*, 17. srpnja 2012., app. no. 20071/07
94. *Pla i Puncernau protiv Andore*, 15. prosinca 2004., app. no. 69498/01
95. *Prokopovich protiv Rusije*, 18. veljače 2005., app. no. 58225/00
96. *R.E. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 27. siječnja 2016., app. no. 62498/11
97. *R.M.S. protiv Španjolske*, 18. rujna 2013., app. no. 28775/12
98. *Ratushna protiv Ukrajine*, 2. ožujka 2011., app. no. 17318/06
99. *Resin protiv Rusije*, 18. ožujka 2019., app. no. 9348/14
100. *Rinau protiv Litve*, 14. svibnja 2020., app. no. 10926/09
101. *Robathin protiv Austrije*, 3. listopada 2012., app. no. 30457/06
102. *Rodina protiv Latvije*, 14. kolovoza 2020., app. no. 48534 i 19532/15
103. *Roman Zakharov protiv Rusije*, 4. prosinca 2015., app. no. 47143/06

104. *S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 4. prosinca 2008., app. no. 30562/04 i 30566/04
105. *Saint-Paul Luxembourg S.A. protiv Luksemburga*, 18. srpnja 2013., app. no. 26419/10
106. *Sargsyan protiv Azerbajdžana*, 16. lipnja 2015., app. no. 40167/06
107. *Schembri protiv Malte*, 19. rujna 2017., app. no. 66297/13
108. *Schönenberger i Durmaz protiv Švicarske*, 20. lipnja 1988., app. no. 11368/85
109. *Şerife Yiğit protiv Turske*, 2. studenog 2010., app. no. 3976/05
110. *Shekhov protiv Rusije*, 17. studenog 2014., app. no. 12440/04
111. *Solomon protiv Nizozemske*, 5. rujna 2000., app. no. 44328/98
112. *Sommerfeld protiv Njemačke*, 8. srpnja 2003., app. no. 31871/96
113. *Sõro protiv Estonije*, 3. prosinca 2015., app. no. 22588/08
114. *Szabó i Vissy protiv Mađarske*, 6. lipnja 2016., app. no. 37138/14
115. *Tlapak i drugi protiv Njemačke*, 22. lipnja 2018., app. no. 11308/16 i 11344/16
116. *Ustyantsev protiv Ukrajine*, 12. travnja 2012., app. no. 3299/05
117. *Valenzuela Contreras protiv Španjolske*, 30. srpnja 1998., app. no. 58/1997/842/1048
118. *Vallianatos i drugi protiv Grčke*, 7. studenog 2013., app. no. 29381/09 i 32684/09
119. *Vlasov protiv Rusije*, 12. rujna 2008., app. no. 78146/01
120. *William Faulkner protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 4. rujna 2002., app. no. 3747/97
121. *Winterstein i drugi protiv Francuske*, 17. listopada 2013., app. no. 27013/07
122. *Wolland protiv Norveške*, 17. kolovoza 2018., app. no. 39731/12
123. *Yefimenko protiv Rusije*, 8. srpnja 2013., app. no. 152/04
124. *Yonchev protiv Bugarske*, 7. ožujka 2018., app. no. 12504/09
125. *Z protiv Finske*, 25. veljače 1997., app. no. 22009/93
126. *Zorica Jovanović protiv Srbije*, 9. rujna 2013., app. no. 21794/08